

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ І
ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ:
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Виконала: здобувачка вищої освіти
2 курсу магістратури
Галузь знань 28 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Негара Олена Віталіївна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник: доцент
кафедри адміністративного і
фінансового права, к.ю.н., доцент
Осадчий Анатолій Юрійович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-
батькові)

Рецензент: завідувач кафедри
адміністративного і фінансового
права, д.ю.н., професор
Біла-Тіунова Любов Романівна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-
батькові)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	6
1.1. Соціальні передумови інформатизації публічного адміністрування	6
1.2. Система підготовки публічних службовців в умовах розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій	15
1.3. Дистанційне навчання як перспективний спосіб підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців	25
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ	36
2.1. Принципи та методи дистанційного навчання	36
2.2. Дистанційне навчання публічних службовців: міжнародний досвід	53
2.3. Стан та перспективи розвитку дистанційного навчання публічних службовців в Україні	66
РОЗДІЛ 3. РОЗБУДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	75
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Україна сьогодні перебуває у стані цифрової трансформації – дедалі більше розвиваються інформаційно-телекомунікаційні технології (далі – ІКТ), підвищується рівень залучення усіх верств населення до їх використання. Окрім цього, збільшується роль ІКТ у розвитку освітніх процесів, що позитивно впливає на впровадження та поширення інноваційної форми навчання – дистанційної.

В умовах державних перетворень та реформування інституту публічної служби також особливу роль відіграють ІКТ та дистанційне навчання, адже за їх допомоги забезпечується створення єдиної системи підготовки кадрів для зайняття посад публічної служби.

Окрім цього, впровадження та застосування дистанційної форми навчання сприяє забезпеченню ефективної управлінської діяльності публічних службовців, адже завдяки системності, актуальності, постійній модернізації та адаптації дистанційного навчання для публічних службовців забезпечується подолання браку висококваліфікованих управлінських кадрів, що повинні володіти сучасними інформаційними технологіями та методиками управління.

Разом з тим, очевидно є необхідність системного дослідження дистанційного навчання публічних службовців та шляхів його впровадження в систему навчання публічних службовців.

Питання доцільності розвитку дистанційної професійної освіти публічних службовців висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: А. Андрєєва, А. Багдасяна, В. Бикова, Ю. Богачкова, Р.Войтович, Б.Гольтбенга, В.Гриценка, Н.Задорожну, Р.Ільсова, С.Калашнікову, А.Калмикова, Д.Кигана, Ю.Ковбасюка, В.Кухаренка, В.Куценка, Г.Лелікова, В.Лугового, О.Мельникова, М.Моїсейєву, А.Монако, О.Оболенського, Т.Пахомової, О.Петроє, Є.Полат, Є.Ралдугіна, А.Рачинського, Ф.Рейса,

В.Солдаткіна, В.Сороко, В.Тихомирова, С.Хаджираєвої, А.Хуторського, Б.Шуневича та інших. Емпіричну основу роботи склали національні та міжнародні нормативно-правові акти.

Метою магістерської роботи є дослідження особливостей дистанційного навчання публічних службовців в умовах розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Відповідно до окресленої мети, було поставлено наступні **завдання**:

- 1) визначити соціальні передумови розвитку та розповсюдження дистанційного навчання;
- 2) проаналізувати існуючу систему підготовки публічних службовців;
- 3) здійснити аналіз дистанційного навчання публічних службовців як форми підвищення кваліфікації публічних службовців;
- 4) визначити принципи та методи дистанційного навчання;
- 5) проаналізувати світовий досвід дистанційного навчання публічних службовців;
- 6) визначити основні особливості розбудови навчального середовища публічних службовців.

Об'єктом магістерської роботи є дослідження новітніх засобів та методів підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців.

Предметом роботи є дослідження дистанційного навчання публічних службовців в умовах розвитку та поширення ІКТ.

Методи дослідження. При написанні роботи було використано як загальнонаукові методи (такі як метод порівняльного аналізу, метод системного аналізу, діалектичний метод, метод класифікації, сходження від абстрактного до конкретного, виявлення загального, особливого та специфічного), так і спеціальні методи. Зокрема, діалектичний метод був застосований при аналізі базових теоретичних даних. Застосування аналітичного методу виражається в узагальненні позицій вчених щодо

розуміння терміну «дистанційне навчання», а також при визначенні сутності та завдань навчального середовища для підготовки публічних службовців. За допомогою формально-логічного методу проаналізовано норми чинного законодавства. Метод порівняльного аналізу застосовувався при розгляді методів та засобів дистанційного навчання. Системний метод було застосовано при написанні роботи для забезпечення послідовності та логічності викладення матеріалу.

Наукова новизна насамперед пов'язується із тим, що у роботі проаналізовано стан та проблеми розвитку ІКТ загалом та дистанційного навчання публічних службовців зокрема.

Теоретичне значення. Спираючись на погляди науковців, було виокремлено основні підходи до розуміння терміну «інформатизація». Результати роботи можуть бути використані при написанні наукових робіт та можуть бути підґрунтям для наступних досліджень окресленої теми.

Практичне значення визначається тим, що теоретичні положення та висновки є внеском у розробку методів дистанційного навчання публічних службовців, а також можуть бути використані при розробці програми навчальних дисциплін, планів семінарських практичних занять.

Структура роботи обумовлена метою та завданнями дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Соціальні передумови інформатизації публічного адміністрування

Стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій (далі – ІКТ) так чи інакше зачіпає усі сфери суспільного життя, стаючи чинником формування сутнісно нової парадигми соціально-економічної системи, де більша частина соціуму залучена до виробництва, обробітку та поширення інформації, що дедалі більше впливає на стан та ступінь розвитку країни та сприяє формуванню їх інноваційного потенціалу.

На теперішній час конкурентоспроможність очевидно залежить від так званої «технологічної готовності» країни, адже технологічні процеси стають потужною рушійною силою соціального та економічного розвитку. Особливу увагу при цьому приділяють можливості використання ІКТ в країні, розвиток яких забезпечує зростання інших секторів економіки, забезпечуючи зростання і процвітання країни.

Україна, прагнучи до «набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північно-атлантичного договору» [30], робить реальні кроки на шляху збільшення конкурентоспроможності та розвитку ІКТ, разом з тим, рейтинг країни за показником впровадження заходів ІКТ залишається доволі низьким.

Так, «за даними Світового економічного форуму Україна посідає 89 місце серед 139 країн світу за «Глобальним індексом конкурентоспроможності», що нижче, ніж всі держави-члени ЄС-27. Рейтинг України за індексом «Технологічної готовності» - 83 місце», що також доволі низький показник. Більш того, країна стала «90-ю за «Індексом мережевої

готовності», що свідчить про надзвичайно низьке використання ІКТ та надання цьому першочергового значення» [1].

Існуючий стан соціально-економічної системи вчені називають «інформаційним суспільством», а стан розвитку економіки – «економікою знань».

Досягнення «економіки знань» більшістю обумовлюється саме використанням ІКТ і різного роду електронних комунікацій, що означає, що прийняття будь-якого управлінського рішення супроводжується аналізом та опрацюванням значного обсягу інформації.

Варто погодитись з позицією В. Олуйка, який стверджує, що «в умовах постіндустріального суспільства інформація стає вирішальним стратегічним ресурсом суспільства. Принцип інформаційної достатності вимагає підвищити інформаційну культуру управлінських кадрів» [2, с.12].

Таким чином, коли йде мова про інформаційне суспільство, передбачається надання широкого доступу громадянам до різноманітних інформаційних ресурсів у різних галузях, як-от освіти, культури, тощо, а також створюються можливості працювати та спілкуватись дистанційно – завдяки розвитку та використанню ІКТ.

Стрімкий розвиток ІКТ прозвали «інформаційною революцією», яка внесла великі зміни у технологічному базисі суспільного виробництва.

«За деякими оцінками удосконалення інформаційних технологій відбувалося в 3-6 разів швидше, ніж технологій використання енергії, розвиток яких протягом останніх десятирічь знаходиться під пильною увагою як урядів різних країн, так і світового наукового співтовариства» [3].

«Враховуючи безмежний попит на нові технологічні розробки, прогрес в інформаційній сфері постійно прискорюється. Як зазначають фахівці в галузі інформаційних технологій, у суспільстві спостерігається перерозподіл реальної влади від традиційних структур до центрів управління інформаційними потоками» [3].

В положеннях «Декларації принципів», прийнятій в 2003 році у Женеві, визначається, що «ІС - це таке суспільство, в якому кожний міг би створювати нові знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними з тим, щоб дати окремим особам, громадянам і народам можливість повною мірою реалізувати свій потенціал» [4].

«Інформаційне суспільство (information society, digital society, electronic society, e-Society) розглядається як етап переходу до нового перспективного стану свого соціально-економічного і науково-технічного розвитку - до суспільства знань (knowledge-society, k-society), в якому головним джерелом існування і розвитку, основним ресурсом функціонування і рушійною силою прогресивних перетворень стануть знання, які накопичило і продовжуватиме здобувати і накопичувати людство і які будуть ефективно використовуватись практично усіма підсистемами суспільства, переважною більшістю його членів для розв'язування своїх повсякденних і перспективних завдань» [4].

Встановлено, що «найбільш конкурентоспроможними є ті країни, в яких вдало поєднуються високотехнологічне виробництво й раціональне використання власних природних ресурсів, знання та ІКТ» [5, 6].

«Інформатизацію суспільства фахівці пов'язують з другим промисловим і третім інформаційним переворотами, які в науковій літературі одержали назву науково-технічної революції» [7, С.2-5].

«Другий промисловий переворот, що відбувся завдяки появі комп'ютерної і телекомунікаційної техніки, характеризується відчутними змінами в інформаційно-комунікативній сфері, активним розвитком індустрії та технологій на базі використання електронно-обчислювальної техніки» [7, С.2-5].

«Щодо третього інформаційного перевороту, то його поява була обумовлена швидкими змінами в інформаційній сфері та поширенню застосування інформаційних технологій в усіх галузях національної

економіки. Тож концепція формування і розвитку єдиної інформаційної системи України набуває чіткого окреслення» [7, С.2-5].

На підставі ґрунтовного аналізу, можна дійти висновку, що термін «інформатизація» варто тлумачити як організаційний процес утворення щонайкращих умов, спрямованих на задоволення соціальних та інформаційних запитів, а також реалізації прав людини, завдань суб'єктів владних повноважень та недержавних організацій на основі формування та застосування різноманітних інформаційних ресурсів.

Разом з тим, інформатизація як процес передбачає утворення інформаційних системи та застосування технологій, та уособлює собою комплекс робіт з визначення видів носіїв інформації, її класифікацію та кодування, розробку методології та технології розв'язання економічних завдань за допомогою ІКТ.

Під впливом процесів інформатизації докорінно змінюється реалізація функцій суб'єктів управління, структура апарату управління та методи роботи публічних службовців.

Розвинуті країни в кінці ХХ століття обрали мету прискорити перехід до нового етапу свого розвитку – інформаційного суспільства, що характеризується [8]:

- «розвиненою інформаційно-комунікаційною інфраструктурою та прискореним розвитком високотехнологічних галузей економіки»;
- «широким доступом громадян до інформаційних ресурсів, освіти, культурних надбань, можливостей роботи і спілкування»;
- «новими вимірами прав і свобод громадян»;
- «високими темпами економічного зростання».

Об'єктивною чинником формування інформаційного суспільства стали розвиток і поширення персональних комп'ютерних засобів, інших гаджетів, неосяжних масштабів мережі Інтернет, високого рівня її комунікативних характеристик і сервісів.

Сутність ідеї інформаційного суспільства полягає в тому, що «першорядного значення в розвитку всіх суспільних сфер набувають знання, інформаційні ресурси та інтелектуальний потенціал людини. Основними особливостями інформаційного суспільства є [8]:

- збільшення ролі інформаційних ресурсів і знань у політичному, економічному, соціальному та культурному житті суспільства;
- зростання обсягу інформаційно-комунікаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті;
- створення глобального інформаційного простору, що забезпечує:
- ефективну інформаційну взаємодію людей;
- доступ членів суспільства до світових інформаційних ресурсів;
- задоволення потреб членів суспільства в інформаційних продуктах та послугах».

«Метою інформаційного суспільства є комплексний та органічний розвиток людини, створення умов для її духовного та розумового збагачення, нарощування національного людського капіталу як основи розвитку політичної, соціальної, економічної, гуманітарної, культурної та інших сфер суспільного життя насамперед в інтересах підвищення добробуту громадян, ефективності економіки та зміцнення державності» [8].

Розбудова інформаційного суспільства - не ціль заради цілі, а дієвий інструмент економічного, соціального, науково-технічного, міжнародного розвитку України, що буде інформаційне суспільство.

До основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні у [8, 9, 10, 11] віднесено:

- «створення постіндустріальної економіки в Україні шляхом прискореного впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя, діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування»;
- «широке використання ІКТ як інструмента для затвердження демократичних форм державного управління, удосконалення відносин між

державою і громадянами, зміцнення демократичних інститутів, становлення електронної форми взаємодії між владою і громадянами»;

- «забезпечення комп'ютерної грамотності населення, насамперед через створення системи освіти, орієнтованої на виклики інформаційного суспільства; формування в суспільстві системи цінностей і пріоритетів інформаційного суспільства, що спрямовує і стимулює його членів і суспільні підсистеми використовувати новітні ІКТ у формуванні особистості»;

- «створення національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та інтеграція її із світовою інфраструктурою».

Чинні нормативно-правові акти у сфері інформатизації мають доволі об'ємну структуру. Правові норми у окресленій сфері суттєво впливають на законодавче регулювання правовідносин між людиною і державою, між людиною і приватними структурами і стають основою, на якій приймається законодавство в інших сферах суспільного життя.

«На сьогодні нормативно-правова база у сфері інформатизації включає понад 40 законів України, десятків постанов Верховної Ради, понад 30 указів Президента, більше 80 постанов Кабінету Міністрів. Окрім того, існує значна кількість відомчих нормативно-правових актів». Проте основними у сфері інформатизації є закони «Про Національну програму інформатизації» [12], «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [13] та «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства» [14].

Групу нормативних актів, які врегульовують інформаційне забезпечення управління, зокрема суб'єктів публічної адміністрації, складають такі документи: Закон України «Про інформацію» [15], Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [16], Закон України «Про Національну програму інформатизації» [12], Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [13], Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [17], Закон України «Про електронну ідентифікацію та

електронні довірчі послуги» [18], Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [14].

«Упродовж останніх років інформаційне суспільство в Україні має сталий та динамічний розвиток. За даними Всесвітнього економічного форуму, який відбувся в Давосі (Швейцарія), рейтинг України за індексами, що стосуються інформаційно-комунікаційних технологій в порівнянні із сукупною кількістю країн становить [19]:

- Глобальний індекс конкурентоспроможності за 2013-2014 рр. (WEF Global Competitiveness Index) 79 місце із 140 країн;
- Індекс технологічної готовності за 2013-2014 рр. (WEF Technological Readiness Index) 86 місце із 140 країн;
- Індекс мережевої готовності за 2014 рр. (Networked Readiness Index) 73 місце із 140 країн;
- Урядові закупівлі інноваційних технологій 122 місце із 134 країн;
- Індекс користувачів Інтернет 2013-2014 рр. 80 місце із 140 країн;
- Індекс електронного уряду ООН за 2014 р. (UN e-Government Index) 87 місце із 192 країн;
- Важливість інформаційних технологій для урядового бачення майбутнього 2014 р. (Importance of ICTs to government vision of the future) 136 місце з 143 країн».

Можливо найважливішим завданням України на шляху до європейського інформаційного суспільства стає розбудова цифрової телекомунікаційної інфраструктури.

Сьогодні потенціал сфери інформаційних технологій розглядається як основа соціально-економічних перетворень, сходінка на шляху до утворення сталої та міцної економіки, зміцнення громадянського інформаційного суспільства та сприяння демократизації України, що позитивно відбивається на європейській інтеграції.

Проблеми, що наразі існують в сфері інформаційних технологій, можуть вирішитись шляхом:

- «вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази в сфері інформатизації»;
- «запровадження дієвого механізму реалізації загальнонаціональних проектів інформатизації, які мають масштабне і визначальне значення для держави та потребують інтенсивної міжвідомчої та міжрегіональної координації з боку Генерального державного замовника НПП»;
- «підвищення рівня інформатизації окремих галузей економіки та деяких регіонів держави»;
- «прискорення розвитку інфраструктури для надання органами державної влади та місцевого самоврядування адміністративних послуг юридичним і фізичним особам з використанням мережі Інтернет за принципом «Єдине вікно»»;
- «підвищення рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІТ технологій»;
- «запровадження системних державних рішень, спрямованих на створення національних інноваційних структур (центрів, технополісів і технопарків) із розробки конкурентоспроможного програмного забезпечення тощо» [20].

«У таких умовах особливого значення набуває роль фахівця, розвиток його особистості, оволодіння ним не тільки необхідними науково-технічними, а й соціально-науковими, гуманітарними знаннями, набуття особистісних якостей важливих для сучасного фахівця, досвіду управління на основі сучасних управлінських технологій, прагнення до свідомої самоосвіти й самовдосконалення тощо» [34].

В аналітичній довідці Центру державної та ділової освіти [21], зокрема, зазначено: «Вже сьогодні, а не завтра нам всім доведеться обов'язково вирішувати проблему адаптації до нових умов життя в ІС, де вирішальну роль будуть відігравати не речовина і енергія, а інформаційні ресурси і наукові знання. За цих умов важливо впровадити в систему освіти нові принципи викладання і вивчення інформатики, які мають забезпечити формування у людей нових сучасних уявлень про роль інформаційних ресурсів та інформаційних процесів у природі та суспільстві».

«Інформатизація освітнього процесу є важливим резервом підвищення якості освіти. Інформаційно-технологічна платформа освіти, в якій підтримується ІКТ навчання та управління освітою, дає змогу необмежено розширити доступ до інформаційних ресурсів, урізноманітнити технології тощо» [22].

«Освіта сама по собі є прискорювачем процесу інформатизації суспільства, інструментом формування інформаційної культури людини, підготовки професіоналів нової генерації» [22].

«Сьогодні рівень сформованості інформаційної культури фахівця визначається не лише його здатністю використовувати інформаційні ресурси в різних видах діяльності, а й світоглядним баченням навколишнього світу як відкритої інформаційної системи» [21]

Отже, інформатизація освіти стає невід'ємною складовою розвитку суспільства та відображає сучасні тенденції глобалізаційних та світових процесів розвитку, стає визначальним для інформаційного і комунікаційного базису вдосконалення освіти, гармонійного розвитку людини та соціально-економічної систем суспільства.

Сучасні поклики сприяють якнайшвидшому розвитку та розповсюдженню ІКТ, популяризації дистанційних форм навчання для публічних службовців, які комфортно застосовувати без фізичного відриву від суб'єкта публічної адміністрації.

1.2. Система підготовки публічних службовців в умовах розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій

«В умовах перманентного реформування системи державного управління, змінюється конфігурація моделі управління кадровими ресурсами публічної служби, особливої ваги набувають питання забезпечення публічного апарату висококваліфікованими і компетентними фахівцями, здатними ефективно працювати на трансформаційному етапі розвитку суспільства» [23].

«Суспільство і держава потребують підготовки нової генерації і підвищення кваліфікації вже працюючих керівників і фахівців органів державної влади та органів місцевого самоврядування, своєчасного формування реального та перспективного резерву кадрів для заміщення посад, у тому числі в нових структурах державного апарату, щоб поліпшувалася якість та підвищувалася ефективність управлінського процесу. Таким чином, одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України є якісне удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців. В її основу покладені соціальна природа професіонального розвитку, гарантії громадянам рівних прав і можливостей для професійної підготовки та всебічного розвитку особи, пріоритети гуманістичного та демократичного спрямування, випереджальний характер змісту навчання, структурна оптимізація системи та відкритість її для нових технологій, у т. ч. на шляху інформатизації навчання» [24].

Отже, «за допомогою системотехніки (інструментарію системного підходу й аналізу) моделюють можливі зміни програми (мети) існування об'єкта дослідження, знаходячи відповідні способи. Системний підхід став найважливішим інструментом аналізу й організаційної перебудови сучасного

суспільства – перехід від індустріальної стадії його розвитку до постіндустріальної» [87].

«Суспільство докорінно змінює розуміння освіти як системи, створюючи модель відкритої освітньої системи, яка передбачає, зокрема, вільне користування інформаційними ресурсами, особистісну спрямованість процесу навчання, розвиток інформаційної культури, швидке формування та зміна орієнтацій щодо майбутнього, інтеграцію відомих способів пізнання світу, впровадження в освітні процеси синергетичних уявлень про його відкритість, цілісність і взаємозв'язок людини, природи і суспільства» [25].

«Ефективність навчання публічних службовців значною мірою залежить від його організації, що передбачає як створення й забезпечення функціонування системи навчання загалом, так і організовану роботу кожної її ланки, змістовне навчання кожної професійної групи публічних службовців, взаємодію навчальних структур, організаторів навчання з центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, високу відповідальність за стан і результати навчального процесу» [26].

Система професійної підготовки публічних службовців покликана задовольняти потреби суб'єктів владних повноважень та суспільства у висококваліфікованих кадрах, професійних та здатних компетентно та відповідально реалізовувати управлінські функції, впроваджувати сучасні технології у діяльність суб'єктів владних повноважень, сприяти та заохочувати розвиток інновацій. В свою чергу, професійна підготовка публічних службовців покликана забезпечити набуття та/або поглиблення професійних знань у сфері управління, фінансів, економіки, галузі права тощо, а також набуття організаторських навичок та безперервне оновлення професійних здібностей.

Основною метою системи підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців є «підвищення професіоналізму і компетентності кадрів, забезпечення їхньої безперервної освіти, належне кадрове

забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підвищення ефективності їхньої діяльності, забезпечення надійності функціонування апарату публічного управління». Мета обумовлює головні завдання підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців, до яких відносяться" [27]:

- «оновлення й поглиблення загальноосвітніх і професійних з умінь та навичок публічного службовця відповідно до вимог сучасного світу»;
- «набуття фахівцями професійного досвіду та професійно-необхідних особистісних якостей»;
- «створення умов для підвищення загальнокультурного фахівців, розвитку їхнього інтелектуального і креативного потенціалу»;
- «формування сучасного стилю мислення фахівця»;
- «стимулювання публічного службовця до самоосвіти, самовдосконалення та саморозвитку».

В час, коли Україна переживає політичні та соціально-економічні перетворення, розвиток ІКТ, реформування найважливіших галузей, безперервне оновлення законодавства, знання та навички публічних службовців швидко застарівають. Цим обумовлюється необхідність постійного оновлення змісту навчання публічних службовців, розвиток інформаційного забезпечення такого навчання, використання оновлених педагогічних та інформаційних технологій, чим має забезпечитись випереджаюча освіта.

Зазначені вище суперечності у підготовці публічних службовців «служать рушійними силами її розвитку, який удосконалює зв'язки між я процесами, які характеризують стан системи» [27]. До цих зв'язків можна віднести:

- «залежність системи освіти публічних службовців від об'єктивних і суб'єктивних чинників змін в суспільно-економічному середовищі»;

- «збагачення в процесі навчання загальнокультурної, професійно-функціональної складових сукупної культури фахівця»;
- «підвищення якості навчання з активною самоосвітою, самовдосконаленням публічних службовців»;
- «залежність ефективності освіти від доцільно організованого навчального процесу»;
- «залежність змісту навчання від суспільно-державних та індивідуальних освітніх потреб» [27].

Врахування вказаних зв'язків допомагає оптимізувати управління системою підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців.

Професійний розвиток публічного службовця має на меті вдосконалення його професійних компетентностей та навичок, а загальна культура та освіченість є запорукою належного виконання посадових обов'язків.

Система навчання публічних службовців базується на певних наукових засадах. «З'ясування принципів організації та функціонування цієї системи є одним із важливих напрямів наукових досліджень. Зокрема, О.Ф.Мельников виокремлює такі організаційні принципи» [27]:

- «принцип системності, який полягає в тому, що система підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів. Згідно з ним цілі, завдання, принципи і методи навчання не можна розглядати відокремлено. Цей принцип узгоджує взаємодію складових навчального процесу»;
- «принцип функціональності передбачає наявність сукупності функцій, необхідних для функціонування системи»;
- «принцип єдності зумовлює поєднання усіх напрямків розвитку особистості і вказує на залежність розвитку фахівця від впливу державних і громадських організацій»;

- «принцип диференційованості передбачає диференційований підхід до удосконалення структури, змісту, форм і методів навчання, а також визначає залежність навчання від статусу державного органу, посади публічних службовців, рівня їх освітньої та професійної підготовки, стажу служби тощо»;
- «принцип обов'язковості полягає у нормативному закріпленні обов'язковості підвищення публічних службовцями професійного рівня»;
- «принцип безперервності передбачає розгляд навчання як безперервного процесу, органічно пов'язаного з професійним розвитком та кар'єрним просуванням публічних службовця»;
- «принцип випереджального характеру навчання означає, що навчання має не тільки задовольняти сучасні суспільно-державні та індивідуальні освітні потреби, а й бути за змістом випереджальним і враховувати високий динамізм соціальних процесів»;
- «принцип плановості базується на системному аналізі складу публічних службовців і вивченні потреб державних органів та їх фахівців у навчанні. Він передбачає розробку планів-графіків навчання публічних службовців, складання навчально-тематичних планів та програм підвищення кваліфікації, планування навчального процесу»;
- «принцип взаємних прав, обов'язків і відповідальності публічних службовців, суб'єктів владних повноважень у сфері підвищення кваліфікації встановлює обов'язок публічних службовців підтримувати свій рівень кваліфікації, а державні органи – планувати, організовувати й контролювати проходження навчання публічними службовцями. Заходи дисциплінарної відповідальності застосовуються як до публічних службовців, які відмовляються від підвищення кваліфікації, так і до керівників державних органів, які не забезпечують підвищення кваліфікації своїх підлеглих»;
- «принцип правових наслідків для осіб, що пройшли підготовку проявляється у взаємозв'язку результатів навчання і просування по службі, яке

може полягати у призначенні на більш високу посаду, у достроковому присвоєнні чергового рангу, підвищення надбавки до посадового окладу публічних службовця»;

– «принцип забезпечення якості та ефективності навчання передбачає високий рівень якості підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців, раціональне співвідношення форм і видів освіти, забезпечення кваліфікованими науково-педагогічними кадрами, методичною та інформаційно-аналітичною літературою»;

– «принцип наступності дає можливість пов'язати попередню підготовку та досвід фахівця з подальшим його розвитком у процесі навчання. Він впливає на зміст, форми та методи навчання, виходячи з обсягу знань, умінь та навичок, якими вже володіє фахівець»;

– «принцип послідовності, який полягає у раціональному структуруванні змісту навчання, побудови навчання фахівців відповідно до їх індивідуальних особливостей та потреб. Цей принцип має значення для навчальної діяльності слухачів, розвитку необхідних рис та якостей особистості»;

– «принцип науковості вимагає спиратися на нові досягнення науки та практики, побудови навчального процесу на наукових засадах, впровадження в практику новітніх технологій та використання технічних засобів навчання»;

– «принцип забезпечення гуманістичного, демократичного підходу вимагає розвитку інтелектуального і морального потенціалу слухачів, всебічної демократизації навчального процесу за їхньою активної участі»;

– «принцип нерозривного зв'язку теорії і практики діяльності державних органів дозволяє публічним службовцям на основі ґрунтовної теоретичної підготовки кваліфіковано орієнтуватися у складних, суперечливих подіях суспільного життя, аналізувати та оцінювати ситуацію,

зосереджувати увагу на проблемах економічного розвитку, економічних реформ, соціальної стабілізації суспільства»;

- «принцип децентралізації передбачає поєднання обов'язковості і плановості в підвищенні кваліфікації публічних службовців з правом державних органів щодо вибору тематики, змісту, форм, методів навчання»;

- «принцип урахування вітчизняного та іноземного досвіду підготовки публічних службовців дає можливість розкривати спадковість державно-правових відносин, розуміти тенденції розвитку, вирішувати сучасні проблеми розвитку системи підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців, враховуючи попередній досвід».

Окрім зазначених принципів, у роботах О.Ф.Мелникова [27] визначені андрогогічні принципи навчання, до яких відносяться:

- «принцип урахування індивідуального досвіду та розвитку індивідуальних освітніх потреб»;

- «принцип рівнево-кваліфікаційної диференціації полягає в тому, що мета, завдання, зміст, форми та методи навчання повинні бути диференційовані відповідно до інтересів, потреб, знань та досвіду публічних службовців. Він дає можливість найбільш повно задовольняти індивідуальні освітні потреби слухачів»;

- «принцип вікового підходу. Цей принцип вимагає врахування при визначенні мети, змісту, форм і методів навчання вікового цензу слухачів, а також такої організації навчального процесу, коли втручання з боку сторонніх замінюється самоаналізом, самоусвідомленням і самоконтролем»;

- «принцип свободи вибору дає можливість вибору у навчальному процесі і включає свободу вибору щодо мети, змісту, форм, методів, засобів організації та здійснення навчання, а не звужує варіативність навчальних планів та програм»;

- «принцип проблемно-ситуативної організації навчання вимагає побудови навчання не за предметними, а за проблемними і ситуативними

ознаками. Для фахівця важлива не дисципліна, що вивчається, а її роль у вирішенні професійних завдань, життєвих проблем»;

– «принцип стимулювання самоосвіти та самостійності у навчанні допомагає фахівцю йти шляхом саморозвитку, самостійного набуття нових знань та їх використання у професійній діяльності. Центральною фігурою у навчанні стає не викладач, а слухач, який оцінює значущість навчання. Цей принцип реалізується через форми і методи навчання, оцінювання результатів навчального процесу»;

– «принцип спільної діяльності у процесі навчання полягає у зміні ролі викладача, який перетворюється на помічника. Разом зі слухачем викладач визначає зміст навчання, планує та управляє навчальним процесом для полегшення засвоєння матеріалу»;

– «принцип розвитку творчого потенціалу та морально-виховної сфери особистості передбачає стимулювання інтелектуальної активності слухачів, розвиток емоційної, морально-вольової сфери особистості»;

– «принцип урахування життєвої та посадової перспективи дає змогу конкретизувати мету навчання, узгодити зміст, форми і методи навчання із загальними потребами особистості, перспективами професійного зростання. Цілком природним є прагнення людини досягти у своїй роботі найвищих результатів, одержати визнання колег, обійняти вищу посаду, мати перспективу просування по службі»;

– «принцип актуалізації результатів навчання передбачає обов'язкове застосування набутих знань, умінь і навичок на практиці. Цей метод передбачає урізноманітнення форм і методів навчання».

«Організаційні й андрогогічні принципи організації та функціонування системи професійного навчання публічних службовців знаходяться у тісному взаємозв'язку. Частково вони корелюють, частково розвивають один одного. У світовій практиці поширюється тенденція щодо високої освіченості

особистості, яка зумовлює пошук та реалізацію нових технологій освітнього процесу» [84].

Окремо варто звернути увагу, що «фактор інформатизації суспільства стає надзвичайно вагомим стосовно динамічності вимог, які висуває нині суспільство до сучасного фахівця. Саме тому високий у цілому рівень знань і освіченості публічного службовця, який є результатом його попередньої базової освіти, не може забезпечити високий рівень його професіоналізму у продовж усієї кар'єри. Накопичення і швидке оновлення інформації і знань в усіх без винятку галузях життя суспільства приводить до швидкого застарівання освіти, незважаючи на час її одержання й високий рівень підготовки» [82].

Як зазначає М. Ноулз, в умовах розвитку науково-технічного прогресу, «...часовий інтервал основних соціокультурних змін став значно коротший за термін життя окремої людини» і тому «... освіта має стати безперервною, бо згодом знання, які отримані у будь-який час, почнуть застарівати швидше» [28, с. 10].

Таким чином, безперервність професійного навчання публічного службовця є запорукою та обов'язковою умовою зростання його знань, професіоналізму та компетентностей.

Варто звернути увагу, що «необхідність безперервної освіти фахівців постала не сьогодні. Ще у 1965 р. на семінарі експертів ЮНЕСКО в Парижі Пітер Лангран уперше зробив важливий висновок про необхідність для інженерів навчатися все життя. А в 1970 р. він поширив цей висновок на всіх фахівців, особливо наукових співробітників і керівників. Для підтримання професійної компетентності вчених, спеціалістів, керівників не тільки вищої, а й навіть середньої та нижчої ланки освіти необхідно постійно та інтенсивно поновлювати свої знання, брати участь у різних формах підвищення кваліфікації, свідомо займатися самоосвітою» [23].

«Уже в середині 80-х рр. ідея безперервності освіти і навчання керівних кадрів набула певного визнання й розглядалася як перспективна щодо організації навчання та забезпечення його системності» [83].

Існуюча в Україні система навчання публічних службовців має за мету вирішувати складні питання забезпечення публічної служби висококваліфікованими кадрами.

Звернемо увагу, що «теоретичні основи удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців в Україні потребують подальшого вивчення, оскільки означена система є відкритою, динамічною та знаходиться у постійному русі. А отже, її вдосконалення є процесом закономірним і об'єктивним. Найбільш проблематичними залишаються питання перспектив розвитку даної специфічної освітньої ланки з огляду на особливості професійної діяльності публічних службовців, що зумовлені динамікою суспільно-політичних і економічних змін в Україні, процесами розбудови державного управління та публічної служби тощо. А це вимагає серйозних теоретичних досліджень на основі прогностичних розробок для забезпечення необхідного випередження в освіті й навчанні фахівців» [78].

Інформаційно-телекомунікаційна епоха на передній план висуває необхідність оволодіння ІКТ, що виступають базою не лише для самоосвіти та самовдосконалення, але і для професійної аналітичної та управлінської діяльності. Оволодіння інформаційними технологіями стає початковим рівнем конкурентного існування особистості.

За такою логікою освітня система виходить на два рівні. Перший – базовий, який передбачає безперервність навчання взагалі, та професійного навчання зокрема. Другий рівень полягає у інформатизації навчання, тобто навчання як процес стає індивідуальним.

Вочевидь, базовий рівень системи освіти може мати певні технологічні механізми та часові межі оволодіння ними. Другий рівень частково включає в

себе і перший, та не має часових меж та чітко визначених механізмів. Йдеться про те, що другий рівень і стає основою безперервної освіти.

Таким чином актуалізується питання застосування у процесі навчання різноманітних засобів ІКТ, способів дистанційної комунікації, техніки для поширення дистанційного навчання.

1.3. Дистанційне навчання як перспективний спосіб підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців

Інформаційно-технологічна революція зачепила усі країни та континенти, різного роду перетворення відуваються усюди, торкаючись всіх галузей суспільного життя.

«Темпи науково-технічного прогресу сьогодні вимагають від майбутніх фахівців уміння адаптуватися в умовах швидкої зміни поколінь техніки і технології, поповнювати протягом короткого часу свої професійні знання та постійно підвищувати професійну компетентність» [71].

«Система навчання, що відповідає таким вимогам, повинна включати інноваційні технології, які забезпечили б відповідний рівень мобільності фахівця щодо оволодіння професійно значущими знаннями, вміннями та формування необхідних навичок. Ця проблема є однією із основних у розвитку вищої школи на сучасному етапі і найшла своє відображення в програмі ЮНЕСКО “Освіта для XXI століття”, яка стала своєрідним відгуком на процес просування багатьох країн світу до інформаційного суспільства та ознаменувала зміну концепції безперервної освіти» [57].

Новітні напрямки соціально-економічного розвитку країн підштовхують до пошуку засобів удосконалення освітніх систем та впровадження в систему освіти ІКТ, спрямованих на забезпечення

безперервного професійного навчання публічних службовців протягом усього життя.

«Враховуючи необхідність прискорення соціально-економічного розвитку України, перед державою постали нові нетрадиційні завдання по відродженню і розбудові національної системи підготовки публічних службовців шляхом реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад; входженню України в світове інформаційне суспільство, шляхом використання нових технологій і відповідних технічних засобів комунікації та реалізації інноваційних заходів» [85].

Сучасний стан розвитку засобів ІКТ обумовлює появу великої кількості можливостей, спрямованих на модернізацію та підвищення якості та ефективності навчання. Застосування різноманітних засобів та форм навчання (традиційних та іноваційних) у процесу навчання робить останнє різноманітнішим, що позитивно впливає на засвоєння навчального матеріалу, допомагає оптимізувати та автоматизувати процес освіти та контролю якості здобутих знань.

Із розповсюдженням засобів ІКТ та інших способів доставки навчального матеріалу у ВНЗ створюються передумови розвитку дистанційного напрямку навчання, який ґрунтується на комп'ютерних та інформаційно-телекомунікаційних технологіях.

«Дистанційне навчання широко використовується за рубежом, зокрема у США, Японії, Австралії та західноєвропейських країнах. Моделі дистанційного навчання зазначених країн відрізняються між собою і формуються з урахуванням економічних, політичних та соціокультурних особливостей тієї чи іншої країни» [29].

Приміром, «модель дистанційного навчання США характеризується формуванням віртуальних університетів, що використовують передові інформаційні, комп'ютерні та мережні технології. Значну роль у розвитку й фінансуванні дистанційного навчання в США відіграють комерційні

структури, що прагнуть підвищити рівень кваліфікації своїх співробітників. При цьому у США не існує єдиної системи контролю дистанційної освіти, оскільки дистанційні курси пропонуються не тільки державними, але й приватними вищими навчальними закладами» [29].

«Європейська ж модель дистанційного навчання, навпаки, характеризується взаємною акредитацією вищих навчальних закладів, високоякісними стандартами освіти, відкритим характером університетів, що дозволяє студенту вибирати вищий заклад освіти і перелік навчальних дисциплін. Фінансування дистанційного навчання здійснюється, переважно урядами європейських країн» [86].

«В Японії дистанційне навчання розвивається в межах загальної стратегії „довічного навчання” й використовується, як правило, для підвищення кваліфікації фахівців» [87].

У нашій державі дистанційне навчання наразі перебуває на етапі активного розвитку та розповсюдження, що обумовлюється економічним розвитком країни та державної політики в галузі освіти. Основні положення щодо змісту та організації дистанційного навчання ґрунтуються на нормах Конституції України [30], законів України «Про освіту» [31], «Про вищу освіту» [32], указах Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [33], «Про Національну доктрину розвитку освіти» [34]. В зазначених нормативно-правових актах акцентується увага на доцільності підвищення освітнього рівня у населення країни та на підготовці висококваліфікованих фахівців за допомогою запровадження іноваційних форм навчання, які б відповідали викликам сучасності та тенденціям розвитку ІКТ.

«У цьому контексті основні напрями наукових і практичних досліджень у сфері розвитку дистанційної професійної освіти конкретизовані Інститутом засобів навчання АПН України. До них віднесено: філософію і

історію дистанційної професійної освіти; психолого-педагогічні проблеми дистанційної професійної освіти; інформаційно–телекомунікаційні технології й навчальне середовище дистанційної професійної освіти; соціально-економічні проблеми дистанційної професійної освіти; організацію дистанційної професійної освіти; нормативно-правові проблеми дистанційної професійної освіти» [35].

В ВНЗ України розробляються дистанційні курси, розглядається можливість проведення навчання у дистанційній формі, вирішується питання щодо створення належного технічного забезпечення для впровадження дистанційного навчання та інші різноманітних теоретичних та практичних питань, пов'язаних з переходом до дистанційного навчання.

Дистанційна освіта безумовно стала перспективним сучасним інструментом для досягнення цілей освіти. Це відносно новий спосіб отримання знань, через що виникає потреба у аналізі основних термінів, які застосовують при впровадженні дистанційного навчання.

Спираючись на відомі означення дистанційної освіти, можна виділити такі характерні риси цієї багатовимірної категорії [35]:

- «дистанційна освіта є однією з форм здобуття безперервної освіти, що покликана реалізувати права людини на освіту й одержання відомостей; ця форма освіти існує і буде існувати поряд з традиційними формами освіти - очною, очно-заочною і вечірньою, і є результатом узагальнення, модифікації і розвитку цих форм освіти».

- «дистанційне навчання - універсальна, синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання, на основі якої створюються умови для тих, хто навчається, щодо вільного вибору складу навчальних дисциплін, викладацького складу кожної дисциплін та конкретного навчального закладу; ця форма освіти адаптивна щодо базового рівня знань і конкретних цілей навчання тих, хто навчаються».

- «дистанційне навчання - це технологія, що ґрунтується на принципах відкритої освіти, в якій широко використовуються комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створюється за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчальних матеріалів та спілкування».

- «дистанційна освіта орієнтована на посилення активної ролі тих, хто навчається, у власній освіті: у постановці освітніх цілей, виборі домінантних напрямів, форм і темпів навчання в різноманітних освітніх сферах».

- «дистанційна освіта характеризують більш комфортні, порівняно з традиційними, умови для творчого самовираження учнів, можливість демонстрації учнями продуктів своєї творчої діяльності для всіх бажаючих, широкі експертні можливості оцінки творчих досягнень тих, хто навчається; за цією формою освіти забезпечується збільшення евристичної складової навчального процесу завдяки застосуванню інтерактивних форм занять та мультимедійних навчальних програм».

- «дистанційна освіта повинна відповідати національним, а, за можливості, і міжнародним освітнім стандартам; на основі цієї форми освіти значною мірою забезпечується інтернаціоналізація освіти не тільки за змістом, а й за організаційними формами і методиками навчання»;

- «дистанційна освіта - це комплекс освітніх послуг, які можуть надаватися широким верствам населення в країні і за кордоном за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, яке базується на засобах обміну навчальними матеріалами на відстані (супутникове телебачення, радіо, комп'ютерний зв'язок тощо)».

- «при дистанційному навчанні основу навчального процесу становить цілеспрямована і контрольована педагогами і організаторами освіти інтенсивна самостійна робота тих, хто навчається».

- «при дистанційному навчанні суб'єкти навчання мають можливість здійснювати спільну навчальну діяльність у зручному для себе місці, за попередньо узгодженими формою і індивідуальним інтервальним графіком взаємодії в часі».

- «при дистанційному навчанні навчальний процес передбачає обмін інформаційними ресурсами між студентами і викладачами, а також між самими студентами. При цьому використовуються максимальною мірою сучасні засоби ІКТ і засоби масових комунікацій - факс, радіо, телебачення, в тому числі кабельне, а також аудіо-, теле- і відеоконференції, засоби мультимедіа і гіпермедіа, комп'ютерні комунікації».

- «дистанційне навчання передбачає, що індивідуальний процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних технологій та ІКТ».

- «дистанційний навчальний процес здійснюється на основі специфічної педагогічної системи, компонентами якої є підсистеми: цілей навчання, змісту навчання, методів навчання, засобів навчання, організаційних форм навчання, ідентифікаційно-контролююча, навчально-матеріальна, фінансово-економічна, нормативно-правова, маркетингова».

- «інформаційно-освітнє середовище дистанційного навчання є системно організованою сукупністю традиційних і комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, засобів комунікацій і передавання даних, протоколів взаємодії, систем мультимедіа, ІКТ, інформаційних ресурсів, системного апаратно-програмного та організаційно-методичного забезпечення, що орієнтовані на задоволення освітніх потреб користувачів дистанційного навчання; використання сучасних засобів телекомунікацій і електронних видань дозволяє усунути значну частину недоліків традиційних форм навчання, зберігаючи при цьому майже всі їх надбаня і переваги».

- «ті, хто навчається, мають можливості самі здобувати необхідні знання, користуючись інформаційними ресурсами, сучасними ІКТ. Інформаційні ресурси - бази даних і знань, комп'ютерні, в тому числі мультимедіа, системи навчального призначення, відео- і аудіозаписи, електронні бібліотеки, разом з традиційними підручниками і методичними посібниками, є основою розподіленого навчального середовища, доступного широкій аудиторії користувачів».

Отже, узагальнюючи наведені означення можна запропонувати два тлумачення терміну «дистанційна освіта». По-перше, система дистанційної освіти – це різновид освітньої системи, в якій переважно використовуються дистанційні інформаційно-телекомунікаційні технології для навчання та організації освітнього процесу. По-друге, дистанційна освіта – це одна з форм отримання освіти, за якою отримання того або іншого кваліфікаційного рівня за певною спеціальністю реалізується шляхом дистанційного навчання.

«Дистанційне навчання - форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (суб'єкти навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто, на відстані, коли учень і викладач фізично відокремлені відстанню, яка не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників вічн-віч, інакше кажучи, коли учасники територіально перебуває поза меж можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою, а систематичне відвідування занять не передбачається)» [75].

«На етапі організації ДН окремі елементи взаємодії учасників і організаторів навчально-виховного процесу розносяться і розподіляються у часі в межах попередньо встановлених та узгоджених тривалості і терміну - графіка взаємодії (плану організації навчання). При цьому, навчальна взаємодія може здійснюватись як синхронно у часі, коли взаємодія учасників

здійснюється в один і той самий час (наближено до організації навчання за очною формою), так і асинхронно у часі, коли не вимагається і не передбачається одночасна участь учасників під час здійснення їх навчальної взаємодії (наближено до організації навчання за заочною формою)» [87].

«Залежно від характеру організації навчальних комунікацій між учасниками навчально-виховного процесу та організаторами освіти і способу побудови комунікаційного каналу навчального середовища (транспортної системи постачання навчальних матеріалів) розрізняють традиційне ДН (заочна форма навчання) і електронне ДН (е-дистанційна форма навчання)» [20].

«Традиційне ДН - різновид ДН, за яким учасники і організатори навчального процесу здійснюють взаємодію переважно асинхронно у часі, значною мірою використовуючи як транспортну систему постачання навчальних матеріалів та інших інформаційних об'єктів системи поштового, телефонного або телеграфного зв'язку» [19].

«Е-дистанційне навчання - різновид ДН, за яким учасники і організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно у часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи постачання навчальних матеріалів та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Інтернет/Інтранет, ІКТ» [27].

«Особливості будови і реальні можливості використання сучасних мережних систем е-ДН (порівняно з іншими сучасними формами організації і реалізації навчально-виховного процесу) найбільш повно відповідають концептуальним положенням безперервної освіти, виявляються «найбільш пристосованими» для реалізації її основних принципів» [34].

«Система електронної ДО - різновид освітньої системи, в якій навчально-виховний процес переважно підтримується через використання

технологій е-ДН, а організація освітнього процесу відповідає принципам відкритої освіти» [75].

На практиці, в межах навчального плану різні форми здобуття освіти поєднуються між собою певних пропорціях.

Таке «комбіноване» навчання надає можливість «раціонально організувати навчальний процес (з точки зору досягнення високої якості освіти), використовуючи такі форми навчання на різних його етапах, які виявляються найбільш доцільними з педагогічної точки зору, та дозволяють поєднати і збалансувати наявні можливості навчального закладу (насамперед, врахувати обмеження ресурсного характеру) і можливості (бажання) тих, хто навчається» [32].

Метод комбінованого навчання часто використовується при опрацюванні та створенні нової програми освіти, проте наукових досліджень на цю тематику небагато.

В західних наукових осередках розробляється ідея комбінованого навчання та відмічається, що «комбіноване навчання (**blended learning**) може об'єднати навчання віч-на-віч та комп'ютерно-опосередковані інструкції. Це також відноситься і до наукової або ІТ-діяльності за допомогою освітніх технологій з використанням комп'ютерів, смартфонів, супутникового телебачення, відеоконференцзв'язку та інших нових електронних засобів масової інформації. Учні та вчителі працюють разом, щоб поліпшити якість навчання і викладання. Кінцевою метою комбінованого навчання є забезпечення реалістичних практичних можливостей для учнів і педагогів для створення навчання незалежним, корисним, стійким і постійно зростаючим» [36, 37, 3, 38].

«Комбіноване навчання збільшує варіанти підвищення якості та кількості людської взаємодії в навчальному середовищі. При цьому воно надає учням можливість "бути разом і один від одного"» [3]. «Комбіноване навчання забезпечує добре поєднання технології та взаємодії, в результаті якої

соціально підтримується, конструктивний досвід, що особливо важливо, враховуючи величезний вплив, що він може мати для дистанційного навчання. Серед переваг комбінованого навчання визначають: економічна ефективність як для акредитації навчального закладу, так і учня, доступність освіти, гнучкість у плануванні та розкладу навчальних робіт» [75].

Система дистанційного навчання публічних службовців має утворюватися на науково обґрунтованій основі з врахуванням теоретико-методичних положень вітчизняної і зарубіжної науки. Це обумовлює необхідність у міждисциплінарному аналізі дидактичної, управлінської та технічної систем в поєднанні їх елементів та зв'язків, а також необхідність визначення місця дистанційної форми навчання в сучасній освіті.

Інформаційна навчальна структура дистанційного навчання у системі підготовки публічних службовців має ґрунтуватися на сучасних ІКТ та враховувати особливості діяльності та навчання публічних службовців. Окрім цього, структура дистанційного навчання має бути реалізована спираючись на модульну дидактичну систему, яку сьогодні вважають найбільш ефективною системою, яка спроможна забезпечувати реалізацію дистанційного навчання на підставі визначених принципів та методів, з засосуванням засобів ІКТ.

Дистанційне навчання для публічних службовців в Україні має бути сформовано з застосуванням міжнародного досвіду. Окреслене має на меті здійснити адаптацію закордонних ідей дистанційного навчання до освітнього середовища України. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває питання дослідження форм дистанційного навчання країн світового співтовариства.

Для ефективності дистанційного навчання необхідно, щоб на різних етапах такого навчання використовувалися ІКТ та систем розподіленого доступу. Це обумовлює потребу у детальному вивченні систем розподіленого доступу та вибору оптимальних конфігурацій та моделей, які були б потенційно здатні підвищити ефективність процесу дистанційного навчання.

Ефективність дистанційного навчання публічних службовців має визначатися з врахуванням перспективних напрямків розвитку самої публічної служби та особистості здобувачів освіти, враховуючи рівень їх професійних знань, умінь і навичок.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

2.1. Принципи та методи дистанційного навчання

«В умовах здійснення правових, економічних та соціальних перетворень українського суспільства, інтеграція країни в Європейське Співтовариство система державною управління є одним із самостійних ключових факторів економіки. Формування кадрового корпусу компетентних публічних управлінців та якісні інвестування в людський потенціал є суттєвим елементом суспільного прогресу. Світовий досвід свідкує, що збільшення ВВП держави на 1% досягається на 60% за рахунок людського фактору» [57].

«Досвід світової практики показує, що найбільших результатів у напряму розвитку професійного кадрового потенціалу державного управління та місцевого самоврядування надає система безперервного навчання керівників та спеціалістів як комплекс мер, що надає можливість підвищити кваліфікацію управлінським кадрам на протязі всього терміну їх практичної роботи» [75].

Зазначене обумовлює високі вимоги щодо доступності електронних освітніх ресурсів. А межах держави необхідним є створення постійно діючої системи масового навчання публічних службовців сучасним методам роботи.

Лише високий рівень професійної компетентності публічних службовців, системність та доступність навчання для публічних службовців, стануть гарантією якісного удосконалення кадрів, що забезпечить перехід до сутнісно нового кадрового корпусу у сфері публічної служби, здатного ефективно виконувати покладені на них завдання.

Удосконалення системи навчання публічних службовців потребує рішення таких завдань:

- Роробка та впровадження інтегрованого простору для здійснення професійної дистанційної підготовки кадрового корпусу публічних службовців на базі засобів ІКТ.

- Дослідження та розвинення системи начання публічних службовців з використанням ідеї «відкритої» освіти, дистанційного навчання та сертифікації.

- Утворення оновленого начального методичного комплексу професійних курсів для публічних службовців.

Реалізація цих завдань можлива лише за допомогою ІКТ, які мають відповідати світовим освітнім стандартам. В межах цих освітніх технологій можна забезпечити дистанційну підготовку і перепідготовку кадрів публічного адміністрування і значно розширити можливості в області реалізації публічної кадрової політики.

Безумовно дистанційна освіта сьогодні є сучасною і перспективною формою отримання знань.

В першу чергу, «перед людством постала суттєва проблема сьогодення і майбутнього - створення єдиного інтегрованого, але в той же час різноманітного як освітнього, так й інформаційного простору. Вирішити цю стратегічну проблему на думку вчених спроможна тільки ДО» [57].

По-друге, «динаміка розвитку науки, техніки та економіки така, що професійні знання старіють кожні 2-4 роки. Для того, щоб уникнути кризи безробіття і браку кваліфікованих спеціалістів викликаного нездатністю швидкого опанування необхідним об'ємом інформації та спеціальних знань, цінностей, культурних традицій необхідно ефективно запроваджувати ДО на основі сучасної комп'ютерної і телекомунікаційної техніки. Ненсі Льюїс, генеральний менеджер компанії Microsoft з навчання та сертифікації, стверджує, що вартість мережевої освіти в найближчий час стане вдвічі дешевшою за звичайну, оскільки викладач може давати уроки, знаходячись у

будь-якій точці земної кулі; та й особливого комп'ютерного обладнання при цьому не вимагатиметься» [39].

По-третє, «за останні тридцять років у закордонних системах освіти відбулися істотні структурні зміни, обумовлені розвитком науково-технічного прогресу і його зростаючим впливом на всі сфери життя суспільства. Світова тенденція переходу до нетрадиційних форм освіти прослідковується також у зростанні кількості вищих навчальних закладів, які ведуть підготовку за цими технологіями» [76].

По-четверте, «за підсумками роботи Європейської асоціації університетів у листопаді 1998 р. "Реструктуризація університету - університети і переваги нових технологій" було проаналізовано досвід 40 університетів (20 європейських і 20 північноамериканських) і отримано такі висновки» [40]:

- «Навчальний процес в майбутньому повинен стати більш гнучким, незалежним від жорсткого державного контролю і надаватися на конкурсних засадах різними видами навчальних закладів».

- «Навчальна програма і сам процес навчання істотно зміняться, а саме, учень сам матиме можливість вибрати з переліку модулів обов'язкові загально-академічні, спеціальні-професійні та факультативні - загальнорозвиваючі. Крім того, вибиратимуться і навчальний заклад, викладач і навчальна дисципліна відповідно до побажань учня і його знань і здібностей».

- «Дистанційне освіта - як нова перспективна, синтетична, гуманістична й інтегральна форма навчання вимагає підготовки нового покоління викладачів, психологів, тьюторів, які супроводжуватимуть процес навчання» [40].

Основні переваги ДО порівняно з іншими формами освіти в контексті сучасних суспільних умов можна об'єднати в дві наступні групи: економічні та соціальні [41].

До економічних переваг дистанційної освіти можна віднести такі:

- «економічна ситуація в Україні потребує активної підготовки і перепідготовки спеціалістів, особливо в новій сфері державного управління, економічній/бізнесовій сфері, при обмежених можливостях бюджету»;
- «дистанційне навчання забезпечує "доставку знань" на робоче місце, можливість навчатися, не залишаючи роботу, а отже скоротити до мінімуму витрати на відрядження і втрати робочого часу»;
- «зводить до мінімуму кількість потрібних навчальних приміщень та витрат на обслуговування цих приміщень»;
- «використовує найдешевший та швидкодіючий вид електронного зв'язку для спілкування з учнем»;
- «оптимізує кількість навчальних приміщень для роботи викладачів»;
- «забезпечує можливість тестування учнів як у синхронному режимі (відео - конференції, інтерактивне, взаємодіюче телебачення), так і асинхронному (проведення очного екзамену з використанням електронної пошти тощо)
- «дистанційне навчання дешевше, оскільки: не треба розсилати методичні та навчальні матеріали; збільшення кількості учнів не вимагає додаткових засобів. скорочуються до мінімуму витрати викладачів і студентів на транспорт» [41].

До соціальних переваг дистанційної освіти можна віднести такі:

- «значно розширює аудиторію учнів (не залежно від географічного розташування і матеріального стану особистості)»;
- «віртуальні університети мають необмежені можливості розвиватися у бік розширення кількості студентів, збільшення кількості спеціальностей, з яких ведеться навчання і збільшення кількості послуг, які надаються учням»;

- «забезпечує постійний доступ учнів до регулярно оновлюваних й інтегрованих навчальних матеріалів»;
- «виконує гуманістичну функцію, враховуючи культурний контекст, соціальні очікування, організаційні й інфраструктурні умови або особисті матеріальні й фізіологічні причини індивіда надає необхідний перелік освітніх послуг»;
- «забезпечує постійний контакт викладача з учнем, а також учнів між собою за допомогою комп'ютерних комунікацій» [41].

Також, враховуючи щорічне збільшення кількості користувачів мережі Інтернет на теренах України, які є потенційними суб'єктами дистанційного навчання, збільшується доцільність дослідження та впровадження дистанційної форми навчання.

Дистанційна освіта стає освітою XXI століття, що позначається високою професійністю, здатністю до співробітництва, високим рівнем комунікації між учасниками освітнього процесу. Для дистанційної освіти характерно посилення соціальних чинників – ділового та пізнавального співробітництва, мотивації та саморозвитку через застосування засобів ІКТ та новітніх засобів комунікації.

Дистанційне навчання для публічних службовців надає можливість охопити широке коло аудиторії через спроможність віддаленого навчання, відійти від прив'язки до певного часу та місця навчання, зменшити фінансові витрати на підвищення професійного рівня службовців, поповнювати та оновлювати інформаційні ресурси на навчальні матеріали безпосередньо під час дистанційного навчання.

«На відміну від традиційної аудиторної форми дистанційне навчання проходить без відриву від виробничого процесу або з коротко часовим відривом, не потребує витрат, пов'язаних з традиційним навчанням. Для досягнення позначених ефектів система повинна мати технічне і програмне забезпечення, яке дозволяє працювати як із структурованою, так і

неструктурованою інформацією, а сам інформаційний простір має бути технологічно доступними для органів виконавчої влади за схемою підпорядкування і компетенції» [27].

«Організація єдиного інформаційного простору вимагає розв'язання не тільки технічних проблем, які при наявності достатнього фінансування вирішуються відомими засобами, а і педагогічних, змістовних. Концепція дистанційного навчання повинна передусім торкатися проблем *психолого-педагогічних*. Інакше матеріальні витрати на техніко-організаційну структуру не будуть виправдані і задіяні ресурси або не будуть використані у повному обсязі, або, що, мабуть, ще гірше, будуть заповнюватися неспроможною чи застарілою в методичному відношенні інформацією» [65].

«Аналізуючи існуючі в світі види організаційної і програмно-технічної реалізації ДО, можна умовно виділити основні п'ять систем забезпечення дистанційного навчання» [75]:

1. «Кейс-технологія – передбачає забезпечення студентів пакетом навчально-практичних матеріалів з контрольними завданнями і тестами для самостійного вивчення з вибраної спеціальності які зберігаються на компакт-дисках, аудіо, відео касетах, різноманітних друкованих матеріалах».

2. «Системи, які базуються на широкому використанні комп'ютерної техніки - навчання з використанням даних систем, як правило, орієнтоване на технологію клієнт-сервер у локальних мережах. При цьому під поняттям сервер розуміють - центральний комп'ютер групи взаємодіючих комп'ютерів, а клієнт - робоче місце слухача курсу».

3. «Системи без використання обчислювальної техніки - замкнуті телевізійні системи із зворотнім зв'язком через локальну мережу».

4. «Системи відео-конференції - програмно-апаратний комплекс, що складається з пари комп'ютерів, модемів, відео-обладнання, програмного забезпечення і дозволяє організувати аудіо/відео діалог між двома точками».

5. «Змішані системи, які поєднують системи відеоконференції і комп'ютерні мережі».

«Дистанційна освіта - це не електронний варіант очного або заочного навчання, який адаптує традиційні форми занять і паперові засоби навчання в телекомунікаційні. Дистанційна освіта покликана вирішувати специфічні задачі, які віднесені до розвитку творчої складової освіти й утруднені для досягнення в звичайному навчанні»:

- «посилення активної ролі студента у власній освіті: у постановці освітніх цілей, виборі домінантних напрямків, форм і темпів навчання в різноманітних освітніх сферах»;
- «різке збільшення обсягу доступних освітніх масивів, культурно-історичних досягнень людства, доступ до світових культурних і наукових скарбів для дітей із будь-якого населеного пункту, але які мають телезв'язок»;
- «надання можливості навчання в команді (групі). Це особливо важливо в рамках однієї справи. Користувач або учбова група можуть взаємодіяти в локальних мережах при виконанні програмних завдань, пов'язаних зі специфікою роботи установи»;
- «використання мережевого комунікаційного обладнання або обладнання конференцій, організація навчання в команді, що складається з людей, які знаходяться на робочих місцях у віддалених один від одного підрозділах або організаціях» [21].

Використання ІКТ для дистанційного навчання сприяє вирішенню проблеми неможливості донесення викладацької майстерності фахівців до кожного публічного службовця в кожному підрозділі публічної служби в Україні.

На переконання А. Журавльова, дистанційне навчання характеризується наступними ознаками:

- «Гнучкістю - слухачі системи дистанційного освіти, в основному, не відвідують регулярних занять у вигляді лекцій і семінарів, а працюють у

зручний для себе час у зручному місці й зручному темпі, що надає великі переваги для тих, хто не може або не хоче порушити своє звичне, активне суспільне життя».

- «Модульністю - в основу програм ДО покладений модульний принцип. Кожний окремий курс створює цілісне уявлення про певну предметну область. Це дозволяє з переліку незалежних курсів-модулів формувати навчальну програму, яка відповідає індивідуальним або груповим потребам».

- «Економічною ефективністю - середня оцінка світових освітніх систем показує, що ДО обходиться на 50% дешевше традиційних форм освіти».

- «Новою роллю викладача - на нього покладаються такі функції, як координація пізнавального процесу, коригування курсу який викладається, консультування при складанні індивідуального навчального плану, керівництво навчальними проектами й інше».

- «Спеціалізованого контролю якості освіти - в якості форм контролю в ДО використовуються як традиційні форми (підсумковий, як правило письмовий або усний іспит з теми, модулю чи для присвоєння відповідної освітньої кваліфікації), так і дистанційні співбесіди, практичні, курсові і проектні роботи, екстернат, комп'ютерні інтелектуальні тестуючі системи. Варто особливо підкреслити, що вирішення проблеми контролю якості ДО, його відповідності освітнім стандартам має принципове значення для успіху всієї системи ДО. Від успішного її вирішення залежить академічне визнання курсів ДО, можливість співставлення документів виданих традиційними навчальними закладами і дистанційних».

- «Використанням спеціалізованих технологій і засобів навчання - технологія дистанційного навчання - це сукупність методів, форм і засобів взаємодії з людиною в процесі самостійного, але контрольованого засвоєння ним визначеного масиву знань. Навчальна технологія будується на фундаменті

визначеного змісту і повинна відповідати вимогам його представлення. Зміст, запропонованого до засвоєння знання, акумулюється в спеціальних курсах і модулях, призначених для ДО і заснованих на наявних у країні освітніх стандартах, а також у банках даних і знань, бібліотеках відео сюжетів і так далі» [25].

Таким чином, ефективність кожного окремого виду дистанційного навчання знаходиться у прямій залежності від наступних факторів:

- ефективності навчального процесу та його організації;
- ступеня якості дидактичних метіалів, які застосовуються під ас навчання;
- якості засобів ІКТ, які застосовуються під час дистанційного навчання .

Іншими словами, якість дистанційного навчання більшою мірою залежить від якості організації освітнього процесу, актуальності наукових матеріалів, які застосовуються під час навчання, майстерності викладацького корпусу та їх отовності працювати дистанційно, а також найдійності засобів ІКТ, які застосовуються при дистанційному навчанні.

Окремої уваги заслуговує дослідження принципів, способів та форм ДН, які належить застосовувати при проведенні навчання публічних службовців.

Останнім часом велика увага приділяється застосуванню ІКТ для дистанційного навчання. На якісь функціонування різних моделей ДН впливають певні чинники, зумовлені можливостями засобів ІКТ, зокрема:

- «надзвичайно оперативна передача на будь-які відстані інформації будь-якого об'єму і вигляду (візуальної і звукової, статичної і динамічної, текстової і графічної), зберігання її в пам'яті комп'ютера, можливість її редагування, обробки, друку тощо»;
- «створення активного оперативного зворотного зв'язку в ході діалогу з викладачем або з іншими учасниками навчального процесу»;

- «доступ до різних джерел інформації, в тому числі віддаленим і розподіленим базам даних, численним конференціям по всьому світу через систему Інтернет, робота з цією інформацією»;
- «організація спільних телекомунікаційних проектів, в тому числі міжнародних, електронних конференцій (в режимі реального часу, комп'ютерних аудіоконференцій і відеоконференцій), обміну думками з будь-яким учасником даного курсу, викладачем, консультантами, запиту інформації з будь-якого питання через електронні конференції» [23].

При дослідженні ступеня ефективності ДН належить дослідити й принципи, які покладено в основу дистанційного навчання, а саме:

1. «Принцип гуманістичного навчання - цей принцип є визначальним у системі безперервного навчання і посилюється в СДО. Його сутність полягає в спрямованості навчання й освітнього процесу в цілому до людини; у створенні максимально сприятливих умов для оволодіння слухачами соціально накопиченого досвіду, вираженого в змісті навчання; опануванні обраною професією для розвитку і прояву творчої індивідуальності, високих громадянських, моральних, інтелектуальних якостей».

2. «Принцип пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні навчального процесу в СДО - проектування СДО необхідно починати з розробки теоретичних концепцій, створення дидактичних моделей тих явищ, які передбачається реалізувати. Досвід комп'ютеризації дає можливість стверджувати, що коли пріоритетною є педагогічна сторона, система створюється більш ефективною».

3. «Принцип вибору змісту навчання - зміст навчання СДО повинен відповідати нормативним вимогам державних освітніх стандартів і вимогам ринку».

5. «Принцип забезпечення безпеки інформації, яка циркулює в СДО - необхідно передбачати при необхідності організаційні і технічні способи

безпечного і конфіденційного збереження, передачі і використання потрібних даних, забезпечення їх безпеки при збереженні, передачі й використанні».

6. «Принцип стартового рівня освіти - ефективне навчання в СДО вимагає певного набору знань, умінь, навичок. Наприклад, для продуктивного навчання кандидат на навчання повинен бути знайомий з основами самостійної навчальної діяльності, володіти певними навичками в користуванні комп'ютером тощо».

7. «Принцип відповідності технології навчання - технології навчання повинні бути адекватні моделям ДО. У процесі становлення СДО можуть з'явитися нові моделі, які у разі потреби повинні бути включені в неї. Прикладом таких нових моделей можуть бути об'єктно-орієнтовані або проектно-інформаційні моделі. У числі організаційних форм навчання в цих моделях будуть використовуватися комп'ютерні конференції, телеконференції, інформаційні сеанси, проектні роботи та інше».

8. «Принцип неантогоністичності ДО існуючим формам освіти - СДО може дати необхідний соціальний і економічний ефект за умови, якщо створювані і впроваджувані інформаційні технології стануть не стороннім елементом у традиційній системі вищої освіти, а будуть природнім шляхом інтегровані в неї» [75].

Зазначимо, що навчальний процес, в тому числі і дистанційний, покликаний забезпечити виконання трьох основних функцій:

- навчальної;
- виховної;
- розвиваючої.

Завданням викладача в цьому контексті виступає вибір оптимального співвідношення методів та способів навчання, спрямованих на досягнення цих функцій. Обраний метод навчання перебуває у закономірній залежності від завдань та змісту навчання, а обраний засіб – від методу та форми навчання. Тому, у випадку, коли обраний метод навчання відповідає поставленим

завданням, спираючись в тому числі на психічні та інтелектуальні особливості публічних службовців, навчання стане найбільш ефективним.

За таких умов аналіз різноманітних методів і засобів дистанційного навчання створює базис для обрання оптимального співвідношення методів та засобів при виокремленні завдань навчання.

Перед аналізом методів навчання, які належить застосовувати при ДН, зазначимо, що «кожний метод можна уявити собі як певну сукупність методичних прийомів. Тому досить часто методи визначають як сукупність методичних прийомів, які забезпечують вирішення задач навчання» [42].

Варто звернути увагу, що усні методи навчання, зокрема лекції, в умовах дистанційного навчання виявляють не ефективними та не підлягають застосування.

Разом з тим, в таких умовах постає інша проблема – брак спілкування між лектором та студентами. Аби цього уникнути в умовах впровадження ДН, можна використовувати аудіо- та відеозаписи лекцій, які можуть бути розміщені на певних платформах на кшталт YouTube, та які можуть повною мірою передати розповідь викладача.

Іншим методом усного навчання є бесіди, які можуть бути організовані через переписки електронною поштою між тьюторами та слухачами. Ефективність цього методу найкраще проявляється у період сесії, адже за допомогою бесіди слухачі отримують можливість розв'язати проблемні ситуації, з'ясувати незрозумілі теоретичні або практичні питання під керівництвом викладача. Такий метод частіше використовується для поточного контролю знань та навичок здобувачів освіти.

Подекуди під час дистанційного навчання застосовуються практичні роботи репродуктивного характеру. Під час виконання такої роботи здобувачі освіти фактично не набувають нових знань, адже метою завдань репродуктивного характеру є відпрацювання набутих знань та умінь. Виконання завдань репродуктивного характеру допомагає перетворити

навички на вміння шляхом багаторазового повторення певної дії за зразком. Найбільш ефективно виконання завдань репродуктивного характеру вбачається у випадках, коли навчаний матеріал має інформативний характер та являє собою опис певних дій, які є новими для здобувача освіти.

«На основі репродуктивних методів частіше усього здійснюється програмоване навчання. В цілому ж репродуктивні методи навчання не дозволяють належною мірою розвивати мислення, і особливо самостійність, гнучкість мислення, формувати в слухачів навички пошукової діяльності. Це потребує застосовувати поряд з даними методами навчання й інші які забезпечують активну пошукову діяльність слухачів» [43].

«До таких методів відносять проблемно-пошукові методи, які застосовуються в проблемному навчанні. При використанні проблемно-пошукових методів навчання викладач використовує такі прийоми: створює проблемну ситуацію (ставить питання, пропонує задачі, експериментальні завдання), організовує колективне обговорення можливих підходів до розв'язання проблемної ситуації, підтверджує слушність висновків, висуває готове проблемне завдання. Слухачі базуючись на старому досвіді і знаннях, висловлюють припущення про шляхи вирішення проблемної ситуації, узагальнюють раніше придбані знання, виявляють причини явищ, пояснюють їх походження, вибирають найбільш раціональний варіант вирішення проблемної ситуації» [44].

Пошуковий метод навчання є доволі ефективним для дистанційної освіти, адже він супроводжується реалізацією на практиці за наочних, словесних та інших практичних методів. Найчастіше проблемно-пошуковий метод застосовується при написанні практичних робіт дослідницького виду.

Окремим методом дистанційного навчання є навчальні дискусії, які проводяться з приводу певного проблемного питання і мають за мету пошук істини шляхом висування діаметрально протилежних точок зору.

Окремої уваги заслуговують методи контролю здобутих знань та навичок при дистанційному навчанні, які умовно можна поділити на методи контролю з боку викладача та методи самоконтролю, які реалізуються здобувачем освіти самостійно.

Серед методів контролю також виокремлюють усний контроль, письмовий контроль та автоматичний (машинний) контроль.

«Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування на заняттях, що слід зазначити досить складно реалізувати в умовах дистанційного навчання. Тому усний контроль в ДО можливий лише при ефективній організації відеоконференцій, що в свою чергу вимагає належного, високоякісного і дорогого матеріально-технічного забезпечення» [42].

«Методи письмового (машинного) контролю найбільш поширені в дистанційному навчанні. Програми для контролю можуть бути декількох видів: контролюючі, тренажерні і навчально-контролюючі. Програми для контролю складають, як правило, за методикою контрольних програмованих вправ. Відповіді набираються або цифрами, або у виді формул, або ж за допомогою покажчика. Кожна програма намагається дотримуватися високого ступеня об'єктивності контролю. Також за допомогою комп'ютерної мережі можна вирішувати багато питань за допомогою електронного листування» [42].

«У процесі навчання ці методи передбачають проведення контрольних робіт, творів, письмових заліків. Причому подібні роботи можуть бути як постійними (поточний контроль), так і періодичними» [42].

Окремою важливою складовою процесу дистанційного навчання є тестування як форма контролю.

«Тестування - (від англ - досвід, проба) - метод психологічної діагностики, який використовує стандартні питання і задачі (тести), які мають визначену шкалу значень» [31].

Тестування дозволяє з конкретною імовірністю визначити рівень розвитку у здобувача освіти необхідних навичок та знань. Процедура тестування поділяється на такі етапи:

- відбір тесту (тобто встановлення мети тесту, ступеня його достовірності та надійності);
- проведення тестування (шляхом надання тесту здобувачу освіти для вирішення);
- підбиття підсумків (здійснюється інтерпретація результатів тестування з метою визначення рівня розвитку у здобувача освіти певних знань та навичок).

На думку А.В. Пазюка, «проведення відео- і телевізійних конференцій, круглих столів, можливість частих, майже щоденних консультацій із викладачами за допомогою комп'ютерних комунікацій роблять взаємодію слухачів з викладачами навіть більш інтенсивною, ніж при традиційній формі навчання» [6, с. 17-21].

О. Гаврилюк стверджує, що «дистанційне навчання інтегрує всі існуючі методи навчання і надає їм якісно новий рівень. Передбачається велика кількість завдань, розрахованих на самостійне опрацювання з можливістю отримання щоденних консультацій» [29, с. 69].

Окрім цього, О. Гаврилюк наголошує, що «у навчальному дистанційному процесі використовуються такі засоби навчання:

- друковані видання;
- електронні видання на гнучких магнітних, лазерних або жорстких дисках;
- комп'ютерні навчальні системи в звичайному і мультимедійному варіантах;
- аудіо навчально-інформаційні матеріали;
- відео навчально-інформаційні матеріали;
- лабораторні дистанційні практикуми;

- програми-тренажери;
- бази даних і знань з віддаленим доступом;
- електронні бібліотеки з віддаленим доступом;
- дидактичні матеріали на основі експертних навчальних систем;
- дидактичні матеріали на основі геоінформаційних систем; – комп'ютерні мережі. – телевізійні передачі» [29, с. 70].

«Серцем» дистанційного навчання є інформаційно-телекомунікаційні технології, які застосовуються для забезпечення стабільності та ефективності навчального процесу, що обумовлено такими аспектами:

- ІКТ є засобом обміну навчальними та методичними матеріалами;
- ІКТ створює умови для зворотнього зв'язку між викладачем і здобувачем;
- ІКТ надають можливість обміну інформацією всередині системи дистанційної освіти;
- ІКТ створюють умови для виходу у міжнародні інформаційні мережі та підключення до системи дистанційної освіти іноземних користувачів.

Проте, як відзначає В.Д. Пархоменко, «незважаючи на широкий перелік засобів навчання однією з основних проблем в ДО є проблема ізоляції користувача від викладача і неефективні методи діалогу. Спілкування по електронній пошті дозволяє згладити ці недоліки, але в той же час не надає безпосередньої взаємодії з викладачем. Групові обговорення в телеконференціях дають можливість вироблення загальної думки, але значно поступаються по динамізму обговоренню в класі. Дешеве інтерактивне відео забезпечує необхідний динамізм обговорень, але ускладнює керування ходом дискусій. Високоєфективне відео в реальному часі вирішує і цю проблему, але значно підвищує вартість системи, тим самим обмежуючи доступ до неї» [7, с. 4].

Зважаючи на це застереження, обрання оптимальної форми, методів та способів дистанційного навчання відіграє важливу роль та потребує зваженого підходу.

Наразі, з використанням можливостей ІКТ, забезпечується функціонування різноманітних методів дистанційного навчання. Розглянемо деякі з них.

- метод керованого навчання (directed study) або асинхронна самоосвіта. «Цей метод базується на структурованому плані, що спрямовує слухача на вивчення курсу без взаємодії з викладачем. Прикладами цього методу є підручники, створені з використанням CD-ROM, паперова кореспонденція, та навчальні системи з WEB-типу “click-to-learn” – “натисни, щоб навчатись”. Кероване навчання може поєднуватись із асинхронним спілкуванням з викладачем, наприклад з використанням електронної пошти, голосові пошти, коментарів в системах конференцій. Цім критеріям відповідають також традиційні “домашні завдання”. Використання керованого навчання передбачає наявність у слухача добре розвинутої самомотивації» [1].

- метод синхронного (в реальному часі) навчання під керівництвом викладача (instructor-led learning). «Цей метод дозволяє динамічно змінювати план та хід навчання згідно з потребами слухачів в даний момент часу і проводиться під керівництвом викладача. Це дозволяє зберегти інтерес слухача до матеріалу курсу. Використання цього методу у навчанні вимагає реалізації: обізнаності – слухач повинен бути обізнаний про присутність інших учасників навчального процесу в системі; спілкування щонайменше між слухачем та інструктором, а краще між слухачем та групою. Це реалізовується переважно через обмін текстовими повідомленнями (чат), а більш досконалі системи використовують голосові комунікації; одночасного доступу до об’єктів, який дозволяє викладачам та слухачам отримати одночасний доступ до матеріалів курсу» [3].

- Метод спільної роботи малих груп (small group collaboration). «Цей метод визначається як неформальне навчання, яке має місце при спілкуванні студентів поза плановими заняттями, в бібліотеках та неформальному обміні досвідом навчання. В джерелах по дистанційному та електронному навчанню цей метод описується терміном “community”» [28].

Найчастіше заклади освіти намагаються застосувати усі три окреслених метода, віддаючи при цьому питомну вагу одному із них при складенні навчальної програми.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що дистанційне навчання для України – важливий та дієвий інструмент, який допомагає створити умови для безперервної освіти публічних службовців. Існує велика кількість засобів, які сприяють дистанційному навчанню, як-от електронна пошта, електронні наукометричні бази, дадатки для відеоконференцій тощо. Вказані технологічні можливості вже сьогодні широко використовуються в освітньому процесі, тому, для покращення існуючого стану розвитку дистанційної освіти в Україні, варто продовжувати наукові пошуки у цій галузі, спираючись на найкращі практики країн-партнерів, зокрема США, Великобританію, Голландію тощо.

2.2. Дистанційне навчання публічних службовців: міжнародний досвід

В.М. Кухаренко стверджує, що «найбільша кількість сьогодні користувачів дистанційного навчання сконцентровано у США і Канаді, а серед європейських країн — у Великій Британії, за якою слідує Німеччина, Італія та Франція. У США дистанційне навчання пропонують більше ніж 200 університетів і тисячі коледжів, а кількість онлайн-курсів зростає приблизно на 30-40% щорічно. У Великій Британії різноманітні дистанційні програми пропонують більше 50 університетів» [43].

Аналізуючи світовий досвід дистанційного навчання публічних службовців [75], слід визначити декілька підходів до дистанційного навчання у світі:

- «класичні університетські програми підготовки, що були трансформовані у дистанційних формат та пропонуються поряд з традиційним навчанням».
- «консорціуми, які об'єднують кілька навчальних закладів для розробки та трансляції дистанційних програм».
- «дистанційні програм, що були створені та пропонуються різними міжнародними програмами».
- «некомерційні організації, що об'єднують заклади дистанційної освіти з метою підвищення якості ДО та розробки нових технологій у цій сфері».

Основна маса дистанційних освітніх програм для публічних службовців, базується на попередніх навчальних програмах цього ж напрямку, які викладалися в іншій формі у цьому ж ВНЗ. Здебільшого це навчальні програми за освітнім напрямком «Державне управління» або «Публічне адміністрування».

Розглянемо детальніше дистанційні курси, які пропонують провідні університети світу.

Так, у Сполучених Штатах Америки, в Університеті Ендрю Джексона (Andrew Jackson University, USA) [46] пропонується дистанційний курс навчання для отримання ступеня «Магістра» зі спеціальності «Державне управління» з наступними напрямками підготовки:

- Введення в публічне управління;
- Публічні повноваження;
- Права людини;
- Методи досліджень, які застосовуються в публічному адмініструванні;

- Економіка приватного сектору;
- Державний бюджет;
- Порівняльне публічне адміністрування;
- Комп'ютерна безпека;
- Управління інформаційними системами тощо.

Зазвичай, тривалість навчання у Університеті Ендрю Джексона складає 3 кредити, що приблизно дорівнює 1,5 рокам навчання.

Також заслуговує уваги Університет Уолден, розташований у Сполучених Штатах Америки (Walden University) [47], який також пропонує здобувачам дистанційні освітні програми, за результатами проходження яких здобувачі мають змогу отримати освітній ступень «Магістра» за спеціальніст «Державне управління» та «Державна політика». Окрім цього, Університет Уолден пропонує дистанційне отримання ступеня доктора філософії за напрямками підготовки «Державна політика та управління», «Публічне адміністрування» та «Державна політика».

Ще один навчальний заклад США – Школа Буша (Bush School of government and public service) [48], пропонує дві дистанційні освітні програми, за результатами проходження яких надається можливість отримати сертифікати з «Міжнародних відносини» (професійний курс) та «Національної безпеки» (базовий курс). Перевагою вказаних навчальних програм є те, що вони акредитовані Southern Association of Colleges and Schools, скорочено SACS (Південна асоціація коледжів і шкіл).

Програма за навчальним дистанційним курсом за напрямком «Міжнародні відносини» передбачає проходження 4 курсів. У випадку, якщо у здобувача освіти відсутня базова підготовка, додатково потрібно пройти курс міжнародної політики. Всі навчальні програми відображені в on-line режимі через захищений інтернет-портал (WebCT). Запропонований навчальний курс є асинхронним, тобто не передбачає особистої присутності здобувача на занятті у певну годину. Часто для прослуховування лекцій

запрошених експертів застосовують сторонні засоби ІКТ, які забезпечують стабільний відеоконференцзв'язок в режимі реального часу, з можливістю ставити питання та отримувати на них відповіді. Запропоновані дистанційні курси є інтерактивними, тобто тьютор та здобувач дуже часто контактують між собою. Навчальна програма дистанційного курсу розрахована приблизно на 15 тижнів та в ній чітко визначені дати, коли належить проводити проміжний контроль. Разом з тим, здобувачі освіти мають змогу завчасно завершити курс (тобто до спливу 15 тижнів), або використати додатковий час для навчання, який перевищує встановлені межі. При проходженні дистанційного курсу «Міжнародні відносини» здобувач може вибрати один із таких напрямків підготовки:

- «Основи глобального економічного розвитку;
- Основи національної безпеки;
- Великі книги міжнародної політики;
- Міжнародні конфлікти;
- Міжнародна політика: теорія та практика;
- Тероризм;
- Міжнародна енергетична політика;
- Політика національної безпеки;
- Роль розвідки у підтримці безпеки» [48].

Освітня програма дистанційного навчання за напрямком «Національна безпека» стосується як бізнесу, так і інших сфер життєдіяльності, а також підготовки публічних службовців всіх рівнів. При проходженні дистанційного курсу «Національна безпека» здобувач може вибрати один із таких напрямків підготовки:

- «Основи національної безпеки;
- Тероризм;
- Незалежне дослідження;

- Попередження, захист від використання терористами зброї масового ураження;
- Національна захист ключових елементів інфраструктури;
- Національна безпека і бізнес;
- Національна безпека і Департамент безпеки» [48].

Campusdirect, Канада [49] є інтерактивним кампусом Канадської школи державної служби (Canada School of Public Service). Вказаний інтернет-ресурс призначається для публічних службовців Канади і всього світу. Федеральні публічні службовці мають доступ до Центральної бібліотеки, яка має близько 350 навчальних матеріалів для дистанційної освіти публічних службовців. Інші зацікавлені у здобутті доступу до Центральної бібліотеки публічні службовці мають можливість отримати доступ шляхом підписання корпоративного угоди або через проведення закупівлі. У Центральній бібліотеці містяться навчальні матеріали для дистанційних курсів на наступну тематику:

- «Керівники і менеджмент;
- Особиста та міжособистісна ефективність;
- Організаційна середовище;
- Автоматизація офісу;
- Області пріоритетного вивчення для публічної служби;
- Акт про модернізацію публічної служби;
- Кордони управлінської відповідальності» [49].

Національний коледж державного управління, розташований у Філіппінах [50], пропонує дистанційну програму навчання для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістра державного управління», яка включає три рівні (ланки) навчання:

- Програма А – це додаткова освіта в галузі публічного адміністрування для дослідників та викладачів;

– Програма В – передбачає збільшення теоретичних основ та навичок, необхідних для ефективної реалізації державної політики в країнах, що розвиваються;

– Програма С – це навчальна програма, призначена для підвищення рівня професійної компетентності публічних службовців, які мають щонайменше 5 років стажу професійної діяльності.

Центр освіти в галузі державного і бізнес управління у Національному університеті Чендж, Тайвань [51] пропонує дистанційні освітні програми для публічних службовців та співробітників державних підприємств.

OTEN (Відкрите навчання та освітня мережа) стало найбільшим джерелом дистанційних освітніх програм в Австралії [52]. OTEN є складником TAFE NSW (Technical And Further Education), який виступає найбільшим постачальником навчальних програм для близько десяти університетів по всьому світу. OTEN пропонує велику кількість навчальних програм, за результатами проходження яких гарантується отримання диплому або сертифікату, що необхідні для роботи в публічному секторі.

Відкритий Університет Шрі-Ланки (The Open University of Sri Lanka) разом із Співдружністю з навчання, розташованою у Канаді (Commonwealth of Learning) та Відкритими університетами Південної Азії - Аллам Ікбалу, Пакистану, Бангладешу та Індіри Ганді, Індія пропонують міжнародну навчальну програму для публічних службовців країн-членів співдружності за освітнім напрямком «Публічне адміністрування» [53]. Метою цієї освітньої програми є розвиток ефективної системи післядипломної освіти. Тривалість навчання визначається залежно від обратної інтенсивності занять та може складати від двох до п'яти академічних років (від чотирьох до дев'яти екзаменаційних сесій).

Програма курсу за освітнім напрямком «Публічне адміністрування» включає наступні дисципліни за вибором здобувача освіти:

- «Управління інформаційними системами;

- Управління в організації;
- Управління людськими ресурсами;
- Управління операціями;
- Економічне середовище бізнесу;
- Управління суспільними системами;
- Кількісні методи аналізу;
- Маркетинг;
- Фінанси та бухгалтерський облік» [53].

Окрім цього, навчання за освітнім напрямком «Публічне адміністрування» включає обов'язок проходження курсів з «Державної політики», «Планування та управління розвитком», «Методів дослідження», а також дисципліни за вибором здобувача освіти з таких:

- «Електронна торгівля;
- Управління проектами;
- Адміністративна економіка;
- Аналіз політики;
- Адміністративні системи;
- Корпоративні фінанси;
- Міжнародний маркетинг» [53].

Окрім проаналізованого курсу, відкритий університет Аллам Ікбал пропонує для публічних службовців Пакистану додаткові матеріали. Відкритий Університет Шрі-Ланки розробляє власні курси дистанційної освіти для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, магістра або доктора філософії у певній галузі, в тому числі і галузі публічного адміністрування. Університет Шрі-Ланки також має мережу територіальних центрів у інших містах, які надають потенційним абітурієнтам інформації про програми навчання, які може запропонувати ВНЗ, надає консультації з питання обрання конкретної програми навчання.

Поряд із розвитком системи дистанційного навчання у кожному окремому закладі вищої освіти, створюються умови найбільшого сприяння міжнародними організаціями у підготовці дистанційних освітніх програм.

UNPAN Online Training Centre – це Центр, який забезпечує проведення дистанційного навчання On-line в системі ООН з публічного адміністрування. Вказаний сервіс начає змогу створити «кошик» курсів з різних напрямків та проблемних питань публічного адміністрування. Зокрема UNPAN пропонує курс «Електронний уряд - що мають знати державні керівники» [54].

Також заслуговує на увагу такий сервіс, як Навчальна мережа глобального розвитку (The Global Development Learning Network - GDLN). Це міжнародний об'єднаний навчальний центр, що пропонує використання ІКТ для службовців, які займають посади в різних країнах. Згідно з відомостями з порталу, «понад 70 учасників мережі, а також їх партнери всередині країн, пропонують свої послуги клієнтам, що розділяє загальну мету: підвищення ефективності розвитку в усьому світі. Члени мережі пропонують курси дистанційного навчання з проблем розвитку державного управління. Організації, об'єднані в мережу, підписують угоду про співпрацю зі Світовим банком. Вони створюють регіональні мережі GDLN. Для тих, хто лише збирається приєднатися до мережі GDLN пропонує калькулятор витрат, що дозволяє оцінити витрати приєднання до мережі, що складаються з:

- витрати на оренду приміщень, включаючи приміщення для відеоконференцій;
- витрати зв'язку, а саме витрати на відеоконференції, що розраховуються в залежності від тривалості зв'язку та кількості точок, які беруть участь в підключенні;
- витрати, пов'язані з організацією Інформаційної групою Світового банку відеоконференції» [55].

Сьогодні Навчальна мережа глобального розвитку пропонує дистанційне навчання за такими напрямками підготовки:

- Трансформація правотворчої системи (Центр розвитку освіти у Вільнусі, Латвія);
- Земельна реформа в країнах ЄС тощо.

Окремої уваги заслуговує Міжнародна рада з відкритого та дистанційного навчання (International Council for Open and Distance Education - ICDE). Відповідно до відомостей з офіційного веб-порталу ICDE, вона «є глобальним міжнародним співтовариством, що об'єднує понад 7000 учасників із 130 країн: освітні інститути, національні та регіональні асоціації, корпорації, агентства і приватні особи, які працюють в області відкритого та дистанційної освіти» [56].

Міжнародна рада з відкритого та дистанційного навчання – це неурядова міжнародна організація, член ЮНЕСКО. Міжнародна рада з відкритого та дистанційного навчання також працює з очільниками освітніх організацій Південно-Східної Азії (SEAMEO), є партнером Світового банку.

Інститути-члени Міжнародної ради з відкритого та дистанційного навчання спеціалізуються в галузі відкритої та дистанційної освіти та професійної підготовки.

Територіальні центри Міжнародної ради з відкритого та дистанційного навчання розташовані в країнах Африки, Азії, Північної Америки, Латинської Америки, Карибського басейну, Австралії і Океанії, а також у країнах Європи.

Відповідно до положення про Міжнародну раду з відкритого та дистанційного навчання, її завданнями є:

- «об'єднання знань і досвіду членів організації;
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі відкритої і дистанційної освіти;
- підтримка і розвиток роботи в області дистанційної освіти на глобальному, національному, регіональному рівнях;
- організація форумів в області відкритого та дистанційної освіти;

- сприяння розвитку нових технологій і методів з метою поліпшення якості дистанційної освіти» [56].

Поряд із міжнародними організаціями, функціонують некомперційні об'єднання, які поєднують заклади дистанційної освіти. Такі об'єднання мають на меті спільними зусиллями збільшити ефективність та якість дистанційної освіти, розробити та впровадити у життя нові засоби дистанційного навчання.

Відповідно до відомостей, розміщених на веб-порталі, Глобальна система з Аналізу та Випробувань (Global System Analysis and Simulation - GLOSAS / USA) - це «консорціум організацій, покликаний використовувати інформаційні та телекомунікаційні технології для поліпшення якості та доступності міжнародної освітньої системи» [57].

Впроваджуючи методи дистанційного навчання, Глобальна система з Аналізу та Випробувань забезпечує розповсюдження найкращого досвіду викладання навчальних дисциплін, передових ідей, актуальної навчальної та наукової інформації, та забезпечує двусторонню комунікацію між учасниками освітнього процесу, використовуючи новітні ІКТ.

Спеціалістами Глобальної системи з Аналізу та Випробувань було розроблено та втілено в життя декілька Глобальних лекційних залів (GLH) для віртуальних відеоконференцій.

Ще однією недержавною організацією, яка займається розробкою та реалізацією освітніх програм дистанційного навчання є Глобальна мережева академія (The Globewide Network Academy Distance Learning Catalog - GNA) - федерація освітніх і дослідницьких інститутів [58]. Призначення Глобальної мережевої академії – це здійснення підтримки інформаційного центру, що сприяє налагодженню зв'язку між здобувачами освіти та викладачами, одержати відомості вісносно освітніх програм та навчальних дисциплін на різноманітних курсах дистанційної освіти.

Неможливо оминати також Асоціацію дистанційного навчання США (United States Distance Learning Association - USDLA). Асоціацію

дистанційного навчання США – некомерційна асоціація, метою якої є допомога в розробці новітніх засобів та методів дистанційного навчання. Відповідно до відомостей з офіційного веб-порталу Асоціації дистанційного навчання США, «напрямки діяльності USDLA охоплюють всі рівні шкільної, вищої і післявузівської освіти, корпоративне навчання, перепідготовку військових і публічних службовців. В Асоціацію, як в один з основних джерел, звертаються за інформацією і рекомендаціями державні агентства США, Конгрес. USDLA проводить щорічні наради з лідерами в області дистанційної освіти з Європи та Азії» [57].

Уваги заслуговує Освітня коаліція (The Education Coalition - TEC) [59], яка виступає некомерційною організацією, покликаною забезпечувати потреби світового співтовариства через популяризацію останніх досягнень у сфері ІКТ в навчальному середовищі. Освітня коаліція включає заклади освіти різних рівнів акредитації, різноманітні освітні агенства та корпорації у галузі «високих» технологій.

Окремо варто зупинитися на недержавних організаціях, які функціонують на території Європейського Союзу.

Одним із таких недержавних об'єднань у сфері дистанційного навчання є Європейська Асоціація Університетів Дистанційного Навчання (European Association of Distance Teaching Universities - EADTU), що відповідно до статистичних даних, приведених на офіційному порталі, «налічує 21 організацію із 19 країн, навчаються понад 2 мільйони студентів» [60]. Членами Європейської Асоціації Університетів Дистанційного Навчання є некомерційні організації. Головною метою діяльності ЄАУДН є сприяння утворенню «Європейського Відкритого Університету», підтримка співпраці викладачів та спеціалістів організацій-учасників асоціації, допомога у розробці навчальних програм дистанційного навчання та розвиток новітніх методів навчання здобувачів освіти.

Європейська Асоціація Університетів Дистанційного Навчання забезпечує надання абітурієнтам можливості проходження тестування та складення іспитів в університетах, які є членами асоціації. Вказана можливість передбачена угодою про взаємне визнання атестаційних оцінок, що забезпечує утворення основи для створення та функціонування єдиної Європейської мережі дистанційного навчання.

Європейська асоціація дистанційного навчання (European Association for Distance learning - EADL), згідно з інформацією з офіційного веб-сайту, «являє собою об'єднання шкіл, інститутів і приватних осіб, що працюють в області дистанційної освіти, яка нараховує в своїх рядах 15 європейських країн» [61]. Окрім країн-членів Європейського Союзу та країн, які знаходяться в Європейській частині континенту Євразія, у Європейську асоціацію дистанційного навчання входять такі країни, як Норвегія, Республіка Туреччина тощо. Основною формою діяльності Європейської асоціації дистанційного навчання є форуми, на яких для обговорення актуальних питань розвитку дистанційного навчання збираються країни-члени асоціації.

Ще однією некомерційною освітньої асоціацією світового рівня виступає Рада з дистанційного навчання в галузі професійної освіти (Distance Education and Training Council - DETC). Відповідно до інформації про Раду, опублікованої на веб-сайті Ради, «мета DETC - сприяння поширенню освітніх стандартів і етичної ділової практики в галузі дистанційного навчання. Рада володіє значним банком даних в області дистанційного навчання. DETC спонсорує конференції, дослідження та публікує їх результати. Існує більше 95 інститутів - членів DETC в 7 країнах, об'єднують близько 3 мільйонів студентів. В даний час учасниками DETC пропонується більш 600 різних курсів, доступних за допомогою телекомунікацій» [62].

За допомогою Ради з дистанційного навчання в галузі професійної освіти було утворено акредитаційне агентство в сфері дистанційного навчання. І. Т. Лещенко зазначає, що «Акредитаційне агентство, офіційно

визнане Департаментом освіти США та Радою з акредитації в галузі вищої освіти акредитує тільки організації вищої освіти. Агентство встановлює освітні, етичні та бізнес стандарти; екзамнує і оцінює організації дистанційного навчання з точки зору цих стандартів і акредитує тих, хто їм задовольняє. Використовувана процедура акредитації схожа на ті, що використовуються в інших освітніх акредитаційних агентствах, визнаних Департаментом освіти» [75, с. 96].

Згідно з статистичними даними ЮНЕСКО, «у світі дистанційне навчання розвивається значними темпами. Середній показник приросту складає біля 12%. За результатами досліджень Ambient Insight світовий ринок електронного навчання у 2009 році досягнув розміру у 27.1 млрд. дол. США» [57].

За попередніми підрахунками Світового банку, «обсяг ринку дистанційного навчання у 2014 році складе 49,6 млрд. дол. США. До регіонів, де швидко розвиваються сегменти ринку електронного навчання відноситься Азія з річним приростом у 33,5% і східна Європа (в основному це країни СНД) з річним приростом ринку на рівні 23%» [3].

Згідно з інформацією Світового банку, «за темпами приросту ринок Східної Європи залишає позаду Латинську Америку (19,8%), Західну Європу (12%), Північну Америку (7%). Але ж за словами Сэма С. Адкінса (CRO of Ambient Insight) Північна Америка до 2014 року збереже лідерські позиції за таким показником, як обсяг ринку у фінансовому показнику» [3].

Як влучно зазначає І.Т. Лещенко, «вивчення зарубіжного досвіду впровадження дистанційної освіти в навчальний процес дало змогу виявити, що лідером у застосуванні технологій дистанційного навчання шляхом поєднання значного попиту на альтернативні форми навчання й залучення значних обсягів капіталу на його розвиток є США. Для європейських країн у галузі дистанційної освіти характерне домінування відкритих університетів, вираженість інтеграційних процесів із взаємною акредитацією вищих

навчальних закладів і високоякісних стандартів освіти. Дистанційна освіта в Азії – Китай, Індія, Японія – здійснюється переважно на основі телевізійних технологій навчання. На африканському континенті дистанційна форма навчання розвивається в Алжирі, Танзанії, Ботсвані, Кенії, Нігерії, Замбії, Зімбабве. Заклади, які її пропонують, використовують пошту, радіо, телебачення. Аналіз досліджуваної проблеми показав, що близько третини освітніх закладів, які працюють за дистанційною формою, знаходиться в Північній Америці, третина – у Європі, 14 % – в Африці, значно менше – в азійських країнах» [75, с. 96].

Висока собівартість створення навчальних матеріалів (підручників, методичок тощо) для дистанційного навчання та складність їх поширення в мережі Інтернет із збереженням захисту авторських прав, утворює потребу в об'єднанні можливостей зацікавлених міжнародних організацій різного рівня.

Такі об'єднання (консорціуми) складаються з двох або більше ВНЗ, які для досягненні спільної мети об'єднують фізичні та технологічні можливості на шляху створення та поширення програм дистанційного навчання.

Кожен учасник такого консорціуму, будучи самостійним суб'єктом освітньої діяльності, користується рівними правами з іншими членами консорціуму на розроблені навчальні програми дистанційного навчання та має право поширювати такі курси серед власних здобувачів.

2.3. Стан та перспективи розвитку дистанційного навчання публічних службовців в Україні

В.Ю. Биков зазначає, що «аналіз нормативно-правової бази, наукових джерел з проблем розвитку дистанційної освіти в Україні дав можливість зробити висновок, що державні програми, які підтримують розвиток

дистанційної освіти, досвід її впровадження в низці навчальних закладів, передовсім у вищій школі, належна технічна підтримка дають підстави стверджувати, що нині дистанційна освіта в Україні перебуває на етапі активного становлення, а досить швидке її поширення свідчить про перспективність цієї форми неперервної освіти в Україні, що сприятиме забезпеченню неодмінної потреби сьогодення – навчання упродовж життя» [76, с. 76-80].

Варто звернути увагу, що створення та застосування під час навчання новітніх ІКТ є закономірним процесом розвитку суспільства та держави, за рахунок чого здійснюється інформатизація суспільства, адже ІКТ так чи інакше проникають в усі сфери суспільного життя.

Для України процес інформатизації став напрямком державної політики та певною національною ідеєю, що полягає у прагненні до розвитку на рівні з країнами-членами ЄС. Реалізація окресленого напрямку державної політики починається з указів Президента України «Про державну політику інформатизації України» [63], «Про утворення Національного агентства з питань інформатизації» [64], постанов Кабінету Міністрів України «Питання інформатизації» [65], «Про Національне агентство з питань інформатизації при Президенті України» [66], «Про програму розроблення та впровадження єдиної державної комп'ютерної системи «Кадри»» [67] і, звичайно, «Про Концепцію державної політики інформатизації України» [13].

Серед чинників зростання попиту на дистанційну освіту в Україні варто зазначити такі:

- Епідеміологічна ситуація: Пандемія COVID-19 змусила багато навчальних закладів переходити на дистанційну форму навчання для забезпечення безпеки студентів і персоналу.
- Географічна розташування: Дистанційна освіта може бути зручною для студентів, які проживають віддалено від університетів або не мають можливості переїжджати. Особливо це стосується сьогодення, коли

через збройну агресію велика кількість студентів змушена була виїхати за межі території України.

- Гнучкість графіку: Дистанційне навчання дозволяє студентам гнучко регулювати свій графік, що особливо важливо для тих, хто працює або має інші зобов'язання.

- Технологічний розвиток: Зросли можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій, що полегшує впровадження дистанційної освіти.

- Економічні аспекти: Дистанційне навчання може бути більш доступним фінансово, оскільки відсутні витрати на проживання та подорожі до університету.

- Розвиток онлайн-курсів: З'явлення якісних онлайн-курсів і платформ для дистанційного навчання створює більше можливостей для студентів.

- Покращення якості навчання: Деякі студенти вважають, що дистанційна освіта може надати їм більше можливостей для самостійного навчання і розвитку.

Разом з тим, хоча дистанційна освіта має свої переваги, вона також супроводжується деякими недоліками, зокрема:

- Відсутність особистого контакту: Дистанційне навчання не надає такого рівня особистого взаємодії, який може бути досягнутий в традиційних класах. Відсутність обличчя в обличчя може ускладнювати розуміння матеріалу та вирішення питань.

- Труднощі з мотивацією: Студентам може бути важко зберігати мотивацію та дисципліну без регулярного фізичного присутності в класі та взаємодії з викладачем і одногрупниками.

- Технічні труднощі: Не всі студенти мають доступ до необхідних технічних засобів або надійного Інтернет-з'єднання, що може обмежувати їх можливості для участі в дистанційних заняттях.

- Соціальна ізоляція: Дистанційне навчання може призводити до відчуття самотності та соціальної ізоляції, оскільки студенти не взаємодіють з одногрупниками та викладачами так, як це було б у традиційному оточенні.
- Складність оцінювання: Оцінювання студентів в дистанційному форматі може бути важким завданням через різні можливості обману та відсутність контролю за умовами тестування.
- Не ефективно для всіх предметів: Деякі види навчання, зокрема ті, які вимагають практичних навичок або лабораторних робіт, можуть бути менш ефективними у віртуальному середовищі.
- Потреба в самодисципліні: Дистанційне навчання вимагає від студентів великої самодисципліни та саморегуляції, що може бути важким для деяких людей.

На теренах нашої держави вже існують та розвиваються ІКТ, які здатні забезпечити якісне дистанційне навчання. Перевагою такого способу навчання є можливість застосування різноманітних технологій, нестандартних способів комунікації під час навчання тощо.

В.Д. Пархоменко в цьому контексті зазначає, що «поступово розвиваються партнерські зв'язки між українськими та провідними зарубіжними навчальними закладами, в рамках яких розробляються спільні навчальні програми (наприклад, Міжнародний Інститут Менеджменту має партнерські програми з Карнегі-Меллон Університетом США, Лондонською бізнес-школою UK, Лойола Коледжем США, створення центрів дистанційної освіти при фінансовій підтримці західних фондів та інших структур). Складовою частиною цих програм мають стати розробка і проведення дистанційних навчальних курсів через Internet» [57].

В Україні як держави, що розвивається, наявний широкий досвід у сфері організації заочного та кореспондованого навчання, що створило підґрунтя для розвитку дистанційної форми навчання на теренах України.

Загалом розвиток дитсанційної освіти знакожиться на початковому рівні та не в повній мірі відповідає вимогам часу. Причиною такого «відставання» викликано декількома причинами, серед яких головною є брак фінансових ресурсів на вивчення та впровадження новітніх ІКТ у процес навчання.

При цьому, світове співтовариство також знаходиться у постійних пошуках новітніх моделей та підходів до дистанційного навчання, робить кроки на шляху до побудови віртуальних освітніх просторів, утворення університетів нового століття, втілення ідеї відкритого, безперервного та випереджаючого навчання.

При аналізі стану та перспектив розвитку дистанційного навчання варто системно підійти до цього питання та до питання застосування накопиченого досвіду у цій сфері.

Так А. Журавльов зазначає, що «практично всі значні та успішні проекти характеризуються наявністю компоненти співпраці між університетами та між університетами і компаніями, яка стимулюється урядами багатьох країн а також Європейським Союзом. Рівень міжнародного співробітництва є неоднаковим для різних країн і часто має більше характер міжнародної конкуренції, аніж співробітництва. Очевидно, що такі країни, як Великобританія, США та Австралія, мають ряд значних переваг перед іншими, в першу чергу внаслідок пріоритету англійської мови, а також довшої історії використання інформаційних технологій в навчальному процесі та більш розвинутого духу підприємництва» [20].

Серед чинників, що потребують аналізу та розвитку для впровадження ефективної дистанційної освіти варто виокремити такі.

1. Нормативно-правове забезпечення.

Будь-які реформи, в тому числі і у галузі освіти, починаються з конкретних законодавчих ініціатив та пропозицій. Сьогодні в Україні питання інформатизації та дистанційного навчання регулюють нормативно-правові

акти, які є морально та технічно застарілими. При існуючих темпах розвитку ІКТ, некоректним є реалізація завдань, покладених у галузі інформатизації, прирідом, у 2003 році. Суспільство потребує істотно нових нормативних актів у окресленій сфері, що може забезпечитися ише наявністю певної політичної волі від вищих орагів влади, які мають підтримувати та сприяти використанню ВНЗ новітніх інформаційних технологій та іноваційних мереж, сприяти співпраці між ВНЗ та закріплювати стандарти такої співпраці.

2. Освітні технології.

Вимоги до освітніх технологій при впровадженні дистанційного навчання мають бути чітко стандартизовані та бути гнучкими до розвитку ІКТ. Окрім цього, держава має передбачити утворення формальних процедур щодо стандартизації та сертифікації освітніх програм дистанційного навчання, аби контролювати та забезпечувати ефективність такої освіти.

Окрім цього, вказаний компонент передбачає, що ВНЗ перед впровадженням курсів дистанційного навчання забезпечить такі курси усіма необхідними освітніми матеріалами, зокрема підручниками, посібниками та методичними рекомендаціями в електронному вигляді, створить матеріали для самостійної підготовки здобувачів освіти та визначить способи перевірки отриманих щнань.

3. Організація управління.

Під час переходу до дистанційних форм навчання ВНЗ очікує неосяжне коло завдань, пов'язаних із внесення різноманітних змін на різних ієрархічних рівнях управління освітніми процесами. Особливості таких змін в структурі управління освітніми процесами потребують додаткового дослідження.

4. Економіка і фінанси.

Вирішення проблеми браку фінансових ресурсів для впровадження дистанційної освіти стримує рух ВНЗ у цьому напрямку. В цілому питання економічної складової дистанційного та віртуального навчання не досліджені

на необхідному рівні. Разом з тим, очевидна перспективність вказаного напрямку реформування галузі освіти та його фінансова доцільність.

5. Дослідження ринків і маркетинг.

Дистанційне навчання є сутнісно новим освітнім продуктом на ринку освітніх послуг, який коїстується попитом. При цьому, дослідження ринку освітніх послуг саме щодо дистанційного навчання якісно не розроблено.

6. Оцінка якості.

Це питання є вкay важливим та є причиною для нукових дискусій. Науковими колами шириться думка, система дистанційного навчання не здатна забезпечити якісної освіти. Проте, такий підхі спірний, та якість дистанційної освіти залежить від багатьох факторів, які мають враховуватися при наданні оційки якості.

Загалом, форма навчання мало впливає на якість отриманих знань. Коли мова йде про формування системи знань, ідактичних матеріалів та складається і оформляється у формалізованому викляді, спосіб її подання не має вирішального значення у питанні засвоєння таких знань.

Значення інформаційних і ІКТ може бути розглянуто тільки з позиції їх використання в освітньому процесі – пинципово трансормується сам освітній процес, його змістовне наповнення та оцінка його якості.

Сьогодні ринок праці исуває єдину вимогу до потенційного робітника – рівень його кваліфікації та професійної компетентності, якій здобувається шляхом безперервного навчання, яке в умовах дистанційної освіти стає більш доступним.

О. Гаврилюк зазначає, що «одна з причин розвитку дистанційного навчання – це технологічний виклик сторіччя. Технологічні знання старіють кожні 2-3 роки, через деякий час цей проміжок становитиме 1.5-2 року. Обсяг знань випускників ВНЗ подвоюється кожні 3-4 року. Ось чому на Заході вкладаються величезні засоби в розвиток університетів, їхньої технологічної середи. Засвоєння знань студентами з допомогою інформаційних і

комунікаційних технологій по нижнім оцінкам на 40-60% швидше, або більше, в одиницю часу, ніж з звичайними технологіями. Підручники або guide-курси, підручники-роботи, що сьогодні створюються, прискорюють процес засвоєння знань в 2-3 разу. За один і той же період дається більше знань, або можна скорочувати терміни навчання в ВНЗ» [3].

І. Т. Лешенко в цьому контексті підкреслює, що «найбільш ефективними формами співробітництва між університетами світу стають дистанційні та віртуальні освітні структури і технології. Спілкування між студентами, викладачами і кафедрами, між вищими навчальними закладами вже зараз ідуть через телекомунікаційні мережі. Іде інтеграція в направленні створення глобальної освітньої системи. Так, Каліфорнійський віртуальний університет об'єднує 95 ВНЗ і коледжів США. Існують глобальні університети, де налічується 500 - 700 тисяч студентів. Університет в штаті Колорадо США має 400 тисяч студентів, але не має фізично жодної аудиторії» [75]. Аби інтегруватися до таких віртуальних університетів, Україні варто і надалі розвиватися, аби відповідати високому рівню розвитку технологій в країнах-партнерах.

Впровадження дистанційного навчання призвело до потреби у створенні електронних наукометричних баз.

Наразі в Україні бракує електронних джерел знань. Однією з найбільш серйозних проблем є потреба цифровізація всіх існуючих видань.

Особливо актуальним залишається розробка методів оцінювання якості знань в оновлених освітніх системах. Система оцінювання має бути об'єктивною та захищеною від зовнішнього впливу, особливо коли ВНЗ забезпечує професійну підготовку сотен студентів.

Загалом рівень розвитку дистанційного навчання в нашій державі можна вважати таким, що відповідає сучасним часу. Це викликано покликами сучасності – впровадження карантину через пандемію стало рушійною силою та спричинило стрімкий розвиток дистанційної форми навчання.

Використання ІКТ для організації дистанційної освіти, впровадження новітніх педагогічних методів в процес навчання дозволять підняти на якісно вищий рівень систему освіти України загалом та забезпечили підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації публічних службовців з мінімальними витратами.

Дослідження напрямків розвитку дистанційної освіти дає підстави встановити, що за умови підтримання нових програм, спрямованих на розвиток ДН, буде розбудовано динамічну та ефективну систему дистанційної освіти.

А. Голубицький наголошує, що «ознайомлення з світовим досвідом застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій, впровадження дистанційної освіти й адаптування його прогресивних ідей до умов України сприятиме значному просуванню в питанні організації дистанційної освіти в нашій державі» [85].

Таким чином, Україна може зайняти почесне місце в освітньому просторі ЄС у галузі дистанційної освіти, адже впровадження форми дистанційного навчання є стратегічним напрямом політики в галузі освіти.

За умови утворення належної матеріально-технічної бази й забезпечення необхідних каналів зв'язку для використання ІКТ в освітній діяльності, а також досягнення високого рівня інформаційної грамотності населення, а у викладачів і здобувачів освіти формуються потрібні для використання ІКТ навички.

За таких обставин Україна стане повноправним учасником відносин у сфері освіти і зможе вести подальший діалог з європейськими партнерами щодо євроінтеграції.

РОЗДІЛ 3. РОЗБУДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

А.В. Журавльов, В.Л. Журавський, С.А. Калашнікова зазначають, що «розвиток дистанційного навчання публічних службовців в Україні безпосередньо зв'язаний з Національною академією державного управління при Президентові України - головного вищого навчального закладу в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців у країні» [68, 69, 70].

«Роботи з впровадження технологій дистанційного навчання почалися в 1999 році в тісній взаємодії з Головним управлінням державної служби України та Університетом Північного Лондона» [89].

А.В. Журавльов, на підставі аналізу діяльності НАДУ, запропонував визначити декілька етапів впровадження дистанційного навчання. Розглянемо їх детальніше:

«Етап 1 – 1999-2000р. – етап аналізу іноземного досвіду, оцінки можливостей та власних ресурсів. Цей етап був означений співпрацею з Голодержслужбою України, проведені спільні наукові розробки в галузі ДН. Співпраця з Університетом Північного Лондона, що дозволило вивчити досвід Великої Британії та визначитися з необхідністю та перспективністю запровадження нових інноваційних технологій у системі підготовки публічних службовців. Це дозволило НАДУ у 2000 році виграти конкурс з провідними ВУЗами та стати базовою інституцією Навчальної мережі глобального розвитку Світового банку (The Global Development Learning Network – GDLN) в Україні, що було засвідчено підписання угоди із Світовим Банком про створення Центру дистанційного навчання (ЦДН)» [89].

«Етап 2 – 2001-2003рр. – відкриття ЦДН, визначення напрямів його діяльності, покладення на нього науково-методичних, організаційно-

технічних завдань щодо розробки програм у дистанційному форматі для підготовки публічних службовців» [89].

«Етап 3 – 2003-2006рр. – розробка та запровадження у дистанційному форматі навчальної програми “Управління суспільним розвитком” для публічних службовців I-III категорії. На цьому етапі були визначені стратегічні напрями розвитку, основні моделі, підходи та заходи щодо запровадження дистанційного навчання, створена система дистанційного навчання з застосуванням сучасних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. У 2006 році відбувся перший випуск магістрів за дистанційною формою навчання спеціальності «Управління суспільним розвитком», результати підготовки якого довело правильність обраної стратегії та методів її реалізації» [89].

«Етап 4 – 2006-2009рр. – розробка та запровадження навчальної програми “Державне управління” у форматі ДН для публічних службовців IV категорії публічних службовців. У лютому 2009 - перший випуск магістрів за дистанційною формою навчання за цією спеціальністю» [89].

«Етап 5 – 2009-2011рр. – запровадження технологій ДН у підвищення кваліфікації спільно з регіональними Інститутами підвищення кваліфікації керівних кадрів. Прийняття концепції створення Міжрегіональної мережі дистанційного навчання із залучення всіх навчальних та наукових закладів галузі “Державне управління” та її реалізація» [89].

Окрім цього, в окресленому навчальному закладі було засновано прогресивний структурний підрозділ – Центр дистанційного навчання. Згідно Положення, основними завданнями центру є:

- «організаційне, методичне та технологічне забезпечення підготовки магістрів за спеціальностями «Управління суспільним розвитком» та «Державне управління» за дистанційною формою;
- впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес Академії та систему професійної підготовки та

підвищення кваліфікації публічних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування;

- вивчення і узагальнення кращого досвіду у сфері підготовки публічно-управлінських кадрів;
- проведення науково-дослідних робіт та науково-практичних заходів з проблем розвитку інноваційних технологій навчання;
- проведення відеоконференцій за участю вітчизняних, іноземних та міжнародних організацій;
- розвиток Міжрегіональної мережі дистанційного навчання публічних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;
- участь у діяльності громадського об'єднання «Академія дистанційної освіти» [89].

Згідно з інформацією на офіційному веб-порталі НАДУ, «з першого дня своєї діяльності ЦДН пропонує громадянам України велика різноманітність навчальних програм і курсів Інституту Світового банку, що надає унікальну можливість фахівцям у різних сферах діяльності приєднатися до всесвітнього обміну знаннями та досвідом шляхом участі у відеоконференціях, навчальних курсах, семінарах, круглих столах і дискусіях за ключовими питань розвитку суспільства. Цільовою аудиторією подібних заходів, пов'язаних з питаннями державної політики та управління, охороною здоров'я, є, в основному, публічні службовці. Питання ж економіки, бюджетної і фінансової активності, корпоративного управління і стратегічного планування, маркетингу та управління проектами становлять великий інтерес для представників як державних, так і недержавних підприємств, установ і організацій» [90].

І.В. Луговий та В.Г. Яцуба звертають увагу, що «дистанційна магістерська програма була запроваджена першою в Україні програмою, яка розроблена і впроваджується на базі моделі, що поєднала в собі найбільш ефективні традиційні методи навчання, загально-дидактичні властивості та

можливості нових інформаційно-телекомунікаційних технологій, мультимедійних засобів як технологічної основи навчання, з урахуванням специфіки навчання публічних службовців» [83, с.48].

І. Журавльова, здійснюючи аналіз зарубіжного досвіду, підкреслює, що «вивчення особливостей цільової аудиторії навчання, застосування акмеологічних принципів дозволяє визначити, що для створення освітніх довготривалих (магістерських програм) використання виключно електронного дистанційного навчання не є доцільним та ефективним. Це пов'язано з низкою причин нормативного характеру, психолого-педагогічного та контрольно-дидактичного характеру, що у результаті може привести до значного зменшення якості навчального процесу та освітніх результатів» [71].

Низький рівень психологічно-мотиваційного рівня публічних службовців – керівних кадрів, їх некомпетентне володіння ІКТ обумовили потребу у впровадженні комбінованої моделі навчання, що об'єднує очні та дистанційні форми отримання знань.

Економічно доцільною сьогодні для впровадження у систему підготовки публічних службовців є саме комбінована модель отримання знань, адже вона дозволяє поєднувати навчання з професійною діяльністю.

В широкому розумінні комбіноване навчання варто розглядати як поєднання аудиторної та дистанційної форм навчання, яке ґрунтується на застосуванні ІКТ та електронних навчальних ресурсів.

В.К. Майборода підкреслює, що «запровадження регулярних очних сесій (три рази на рік) дає можливість вирішити проблему відсутності спілкування, яка притаманна дистанційному навчанню, та вирішує ряд організаційних, методико-педагогічних та технічних питань, й дозволяє підготувати слухачів до роботи в дистанційному режимі, підвищити їх мотивацію та забезпечити очний контроль результатів навчання. При цьому не слід забувати про такі психологічні моменти, як знайомство слухачів з викладачами, організаторами навчання та між собою, що не тільки підвищує

зацікавленість до навчання, але і підвищує відповідальність учасників навчального процесу» [40].

Задіяння різних засобів ІКТ надає можливість здобувачам освіти займатися самоосвітою в будь-який зручний для цього час, а також приймати участь у інтерактивних заняттях за допомогою засобів відеоконференцзв'язу. Під час очних заходів контролю отриманих знань можуть проводитися круглі столи, семінари та інші групові заняття для формування комунікативних навичок у здобувачів освіти.

П.Я. Юскавечене підкреслює, що «модульний принцип визначає певну стандартну змістовну структуру як для кожного курсу, так для його розділів. Це надає можливість структурувати навчальний процес та підвищити його ефективність. За визначеними вимогами можна формалізувати процес розробки курсів, тим самим скороти терміни його розробки» [72]. Слухачам єдина структурна модель дозволяє адаптуватися до нових курсів та ефективно орієнтуватися у навчальних матеріалах.

Згідно Доповіді на підсумковій колегії МОН України, «повне навчальне методичне-забезпечення – є одним з основних принципів, що дозволяє всім учасникам навчального процесу ефективно виконувати свої функції, маючи всю необхідну інформацію щодо курсу. До навчально-методичного комплексу курсу входять такі елементи:

- опорний конспект (ключові поняття, основні матеріали)
- методичні рекомендації для слухачів
- методичні рекомендації для викладачів (тьютора),
- електронний посібник,
- компакт-диск,
- друковані посібники, довідники тощо» [22].

Окреслений підхід забезпечує створення гнучкого, повного, передбачуваного та прозорого навчального процесу, та є запорукою його

ефективності. Прот, такий підхід вимагає значних часових та людських ресурсів на етапі формування дистанційного курсу.

Д. Гарісон відмічає, що «важливим принципом цієї моделі слід визначити наявність календарного плану для дистанційного навчання, який формалізує навчальний процес та оптимізує навчальне навантаження. Це в свою чергу дає можливість слухачам управляти своїм часом та підвищує їх мотивацію до навчання, не дозволяючи все оставляти на останній день перед іспитом. Такий підхід є не тільки засобом підвищити ефективність засвоєння знань, але і спробою опосередковано навчити слухачів управляти своїм часом та підвищити власну ефективність, що є дуже актуальним для публічних службовців, особливо керівних кадрів» [37].

І.Т. Лещенко вказує, що «дуже важливим є питання контролю якості знань, умінь і навичок слухачів, а при запровадженні дистанційної форми навчання цей аспект є одним із самих проблемних, тому що окрім суб'єктивних аспектів оцінювання як такого, додаються об'єктивні аспекти віддаленого навчання та ідентифікації результатів навчання. Тому запропоновано використовувати стандартну, загальну для всіх курсів шкалу оцінювання, що складається зі 100 балів, та передбачає певний їх розподіл між очним та дистанційним навчанням (50/50). Прохідний бал визначає, що для завершення курсу необхідно не тільки навчатися впродовж семестру, але і успішного підтвердити свої набуті знання на очній сесії, склавши підсумковий тест та/або презентувати та захистивши індивідуальний проект» [75].

В.Ю. Биков зазначає, що «визначення кожному виду навчальної діяльності (тест, практичне завдання, семінар, проект та ін.) максимально можливої оцінки (вартість) забезпечує певну об'єктивність оцінювання, що підвищує прозорість навчального процесу та забезпечує постійний його моніторинг зі сторони адміністраторів. Також, це дозволяє підвищити мотивацію слухачів до навчання, передбачаючи можливість обрання

індивідуального навчального навантаження і планування результатів навчання» [35].

Отже, комбінована модель навчання надає можливість поєднувати найкращі досягнення як очної, так і дистанційної форм навчання, можливості ІКТ, що сприяє утворення прозорої мережі підвищення кваліфікації публічних службовців.

Для вдалого впровадження та застосування віртуального освітнього середовища доцільним є забезпечення вирішення організаційних та методико-навчальних проблем на основі системного підходу. Тільки в цьому випадку результат буде відображати взаємодоповнюючу, прозору та надійну взаємодію всіх компонентів системи підготовки публічних службовців у форматі дистанційного навчання.

В своїй наукових працях А. Журавльов наголошує, що «піонерами у використанні відеоконференцій в навчальному процесі стали заклади США і Канади, де при значних географічних відстанях лінії зв'язку мають задовільною якістю. Так, наприклад, канадський університет Memorial University, частина студентів якого розосереджена у фіордах, куди навіть на вертольотах не завжди можна дістатися, вдало вирішив проблему ефективності віддаленого навчання, в тому числі й засобами відеоконференцій. Потужним устаткуванням для організації багатоточкових відеосеанс розташовують і ті навчальні заклади, аудиторні можливості яких не дозволяють вмістити всіх бажаних. Таке обладнання має, зокрема, знаменитий Гарвардський університет. З його допомогою можна не тільки проводити в режимі відеоконференцій лекції для студентів з різних міст і країн, а й залучати до роботи викладачів з інших вузів, оплачуючи їм тільки гонорар без вартості проїзду та проживання» [73, 74].

І. Журавльова звертає увагу, що «початок широкого впровадження відеоконференцій в США і Канаді збіглося за часом з піком популярності ISDN, а отже, обладнання згаданих навчальних закладів орієнтоване перш за

все на підтримку стандарту H.320. І хоча деякі міжнародні освітні організації, де є сервери багатоточкових відеоконференцій, мають шлюзи для конвертації пакетів H.320 в стандарт H.323, використовуваний в IP-мережах, інтеграція вузів СНД у міжнародну освітню середу на рівні відеоконференцій серйозно гальмується через недостатнє розвитку ISDN-мереж в наших країнах і відсутності відповідних національних мостів і шлюзів» [71].

Варто звернути увагу, що існує попит на застосування засобів відеоконференцій, як перспективного методу проведення ділових зустрічей, консультацій та робочих нарад.

Зазначене є доказом збільшення обізнаності службовців про сучасні засоби ІКТ та усвідомлення перспективності розвитку вказаних технологій, а також ефективності, простоти та доцільності їх застосування у поточній роботі публічних службовців.

Варто констатувати, що «навчальний процес курсів Інституту Світового банку, що проводяться на базі Центру, крім роботи слухачів через Інтернет включає лекції в режимі відеоконференцій, під час яких розподілена між кількома країнами аудиторія має можливість отримати консультації від провідних фахівців світу з конкретних питань, задавати лекторові запитання і отримувати відповіді в реальному часі» [55].

Відеоконференції як найбільш розповсюджений спосіб встановлення комунікації під час дистанційного навчання, сприяють реалізації таких завдань:

- «долають такий недолік дистанційного і заочного навчання, як відсутність емоційного, безпосереднього контакту слухача з викладачем протягом навчання,
- допомагають слухачам відчувати свою причетність до процесів, що відбуваються у світі, до світової спільноти,
- підвищують мотивацію навчання» [75].

В.В. Олійник нагошує. Що «вартість сеансів зв'язку при проведенні відеоконференцій значно нижче, ніж вартість відрядження іноземного фахівця до України, або поїздки групи українських студентів за кордон. Отже, переваги використання відеоконференцій у дистанційному навчанні очевидні – час за створенням таких можливостей в Україні» [58, с. 34].

Із впровадженням карантину на території України, пов'язаного із пандемією, дистанційне навчання публічних службовців почало стрімко розвиватися.

Освітня сфера стала тією галуззю, що може найбільше постраждала від впровадження суворих карантинних обмежень, метою яких було локалізація за уникнення поширення коронавірусної інфекції.

За відомостями ЮНЕСКО, «майже у 200 країнах вимушено залишилися вдома понад 1,5 мільярда учнів і студентів (а це майже 91% світового населення, яке навчається). Станом на травень 2020 року, коли частина країн почала поступово виходити з тотального карантину, неохопленими навчанням у закладах освіти залишалося 67,7% дітей та молоді світу (150 країн так і не відкрили шкіл до кінця навчального року)» [75].

Суттєві перетворення в освітньому процесі вплинуло на всіх учасних освітніх правовідносин та на заклади, що забезпечували функціонування галузі освіти.

Пандемія спричинила появу нового виклику для суспільства, пов'язаного з потребою оптимізації освіти в нових реаліях.

Впровадження карантинних обмежень, спричинених світовою пандемією через поширення вірусу COVID-19, стало поштовхом для освітніх систем та причиною переходу до дистанційного навчання, яке стало серйозним випробуванням як для здобувачів освіти, так і для викладачів.

К. Майнцер наголошує, що «упродовж 2020-2021 навчального року дистанційне навчання утвердилося як одна з достатньо ефективних технологій у системі освіти, що дало можливість підтримувати доступну та якісну освіту

в умовах карантинних обмежень. Українськими науковцями напрацьовано значний досвід організації дистанційного навчання та його науково-методичного супроводу» [41].

Дистанційна освіта сьогодні стала пріоритетною формою освіти для майбутнього. І. Котляренко зазначає, що «кожен заклад освіти вже створив або створює стратегічний план упровадження цифрових технологій в освітній процес, положення або методику створення й використання електронних освітніх ресурсів і вимог до них, керівництво має дбати про викладачів покоління X і Y в отриманні цифрової компетентності, бо саме ці викладачі в змозі пригальмувати тенденцію віртуальності життя, поділитися особистісними навичками, які знадобляться сучасному студенту для розвитку метанавичок. Метанавички допоможуть найактивнішим студентам жити в стилі «academia», вибудовувати складний менеджмент свого життя, кар'єри, щоб він не зміг не розчинитися в потоці інформації, а залишався людиною серед нано-біотехнологій, алгоритмів і штучного інтелекту» [77].

Зважаючи на це, виникає потреба формувати освітню системи довкола людини як потенційного споживача освітніх послуг.

Протягом тривалого часу науковою спільнотою України ширилася думка щодо доцільності побудови так званого «Порталу знань», який би надав можливість з використанням засобів ІКТ та з мінімальними витратами вирішити проблему створення єдиної системи з єдиним режимом доступу, який би вміщував ресурси з питань публічного адміністрування.

Сьогодні для комфорту дистанційного навчання публічних службовців утворено таку базу знань.

«Національним агентством з питань державної служби (далі – НАДС) створено «Портал управління знаннями» з метою забезпечення професійного розвитку державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування» [8].

«Портал призначений для:

- забезпечення розвитку ринку освітніх послуг у сфері професійного навчання;
- інформування провайдерами про наявні освітньо-професійні та освітньо-наукові програми підготовки за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» галузі знань «Публічне управління та адміністрування», загальні та спеціальні програми підвищення кваліфікації;
- організації електронної взаємодії суб'єктів Порталу з метою забезпечення професійного розвитку державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, обміну практиками та досвідом» [8].

«Власником Порталу та виключних майнових прав на його програмне забезпечення є держава в особі НАДС» [8].

Станом на сьогодні Портал управління знаннями є доволі популярним серед публічних службовців та забезпечує такі види дистанційного навчання, як:

- загальні короткострокові програми;
- загальні професійні (сертифікатні) програми;
- освітньо-наукові програми;
- спеціальні короткострокові програми;
- спеціальні професійні (сертифікатні) програми;
- програми для самоосвіти.

Окрім цього, на Порталі управління знаннями забезпечено можливість обрання навчання за певним напрямком (приміром, у сфері впровадження інструментів діджиталізації в місцевих держадміністраціях, внутрішнього аудиту в державному секторі України тощо).

Також, для публічних службовців передбачена можливість обрання форми навчання серед трьох запропонованих – дистанційної, змішаної та очної (денної). Варто звернути увагу, що при виборі навчання на Порталі

управління знаннями публічний службовець може обрати також джерело фінансування освітньої програми.

В цілому, Портал управління знаннями є доволі розвинутим способом отримання дистанційного навчання публічними службовцями, який передбачає велику свободу вибору серед запропонованих напрямків професійного навчання. Вказане забезпечує сталість та безперервність професійного навчання публічних службовців, що позитивно впливає на розвиток України в цілому.

ВИСНОВКИ

При написанні магістерської роботи, нами було зроблено наступні висновки.

1. Визначено, що головною передумовою розвитку та розповсюдження дистанційного навчання стала інформатизація суспільства взагалі та освіти зокрема. Так, інформатизація освіти стала складовою розвитку суспільства та відобразила сучасні тенденції глобалізаційних та світових процесів розвитку. Інформатизація виступає визначальним інформаційним і комунікаційним базисом розвитку освіти, гармонійного розвитку людини та соціально-економічної систем суспільства. Сучасні поклики сприяють якнайшвидшому розвитку та розповсюдженню ІКТ, популяризації дистанційних форм навчання для публічних службовців, які комфортно застосовувати без фізичного відриву від суб'єкта публічної адміністрації.

2. Проаналізовано систему підготовки публічних службовців та встановлено, що інформаційно-телекомунікаційна епоха на передній план висуває необхідність оволодіння ІКТ, що виступають базою не лише для самоосвіти та самовдосконалення, але і для професійної аналітичної та управлінської діяльності. Оволодіння інформаційними технологіями стає початковим рівнем конкурентного існування особистості. За такою логікою освітня система виходить на два рівні. Перший – базовий, який передбачає безперервність навчання взагалі, та професійного навчання зокрема. Другий рівень полягає у інформатизації навчання, тобто навчання як процес стає індивідуальним. Базовий рівень системи освіти може мати певні технологічні механізми та часові межі оволодіння ними. Другий рівень частково включає в себе і перший, та не має часових меж та чітко визначених механізмів. Йдеться про те, що другий рівень і стає основою безперервної освіти.

3. Встановлено, що дистанційне навчання публічних службовців в Україні має бути сформоване на підставі міжнародного досвіду, який вимагає адаптації закордонних технологій до українського освітнього середовища. Для ефективності дистанційного навчання необхідно, щоб на різних етапах такого навчання використовувалися ІКТ та систем розподіленого доступу. Це обумовлює потребу у детальному вивченні систем розподіленого доступу та вибору оптимальних конфігурацій та моделей, які були б потенційно здатні підвищити ефективність процесу дистанційного навчання. Ефективність дистанційного навчання публічних службовців має визначатися з врахуванням перспективних напрямків розвитку самої публічної служби та особистості здобувачів освіти, враховуючи рівень їх професійних знань, умінь і навичок.

4. Проаналізовано принципи та методи дистанційного навчання та встановлено, що дистанційне навчання для України – важливий та дієвий інструмент, який допомагає створити умови для безперервної освіти публічних службовців. Існує велика кількість засобів, які сприяють дистанційному навчанню, як-от електронна пошта, електронні наукометричні бази, додатки для відеоконференцій тощо. Вказані технологічні можливості вже сьогодні широко використовуються в освітньому процесі, тому, для покращення існуючого стану розвитку дистанційної освіти в Україні, варто продовжувати наукові пошуки у цій галузі, спираючись на найкращі практики країн-партнерів, зокрема США, Великобританію, Голландію тощо.

5. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду впровадження дистанційного навчання публічних службовців, та встановлено, що лідером у застосуванні технологій дистанційного навчання шляхом поєднання значного попиту на альтернативні форми навчання й залучення значних обсягів капіталу на його розвиток є США.

6. Проаналізовано стан та перспективи розвитку дистанційного навчання в Україні та встановлено, що за умови утворення належної матеріально-технічної бази й забезпечення необхідних каналів зв'язку для

використання ІКТ в освітній діяльності, а також досягнення високого рівня інформаційної грамотності населення, а у викладачів і здобувачів освіти формуються потрібні для використання ІКТ навички. За таких обставин Україна стане повноправним учасником відносин у сфері освіти і зможе вести подальший діалог з європейськими партнерами щодо євроінтеграції.

7. Визначено основні особливості розбудови навчального середовища публічних службовців, та встановлено, що останнє представлено у вигляді Портал управління знаннями, власником якого є держава в особі НАДС. Зазначено, що Портал управління знаннями є доволі розвинутим способом отримання дистанційного навчання публічними службовцями, який передбачає велику свободу вибору серед запропонованих напрямків професійного навчання. Вказане забезпечує сталість та безперервність професійного навчання публічних службовців, що позитивно впливає на розвиток України в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2010–2011, 2010
2. Олуйко В.М. Інформаційне забезпечення державної служби / Олуйко В.М. // Менеджер. – 2003. – № 2 (24). – С. 12–17
3. Blended Learning: Using a Learning Management System Live in the Classroom, Tom Worthington, The Australian National University, 24 October 2008
4. Женевська Декларація принципів. Побудова інформаційного суспільства : глобальна задача в новому тисячолітті. – Режим доступу : [//www.nkrz.gov.ua/uk/1324628380/1337763264/1337766423#A](http://www.nkrz.gov.ua/uk/1324628380/1337763264/1337766423#A)
5. Руденко В.Д. Розвиток інформаційного суспільства в Україні / Огляд матеріалів парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні // Комп'ютер у школі та сім'ї.- 2005.- №8(48).-с.2-17.
6. Україна на шляху до суспільства знань: освіта, наука, культура / За ред. А. В. Пазюка. - К.: МГО. «Прайвесі Юкрейн», 2005. - 69 с .
7. Пархоменко В.Д. Роль науково-технічної інформації у формуванні інформаційного середовища України для сприяння інноваційному розвитку економіки / В.Д. Пархоменко, В.В. Камишин, А.П. Гончаренко // Науково-технічна інформація. – 2000. – №2. – С. 2–5.
8. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні // Кабінет Міністрів України, Міністерство транспорту та зв'язку України. – К., 2005.-70с.
9. Парламентські слухання з розвитку інформаційного суспільства в Україні 25 вересня 2005 року.-К., 2005.- 64 с.
10. European Association for Distance learning – EADL www.eadl.org

11. Про невідкладні заходи щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні. Доповідь Президента України // Громадська рада з питань інформаційно-комунікаційних технологій.-К., 2005.- 42 с.
12. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 № 2807-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>
13. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України; Концепція від 04.02.1998 № 75/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
15. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
16. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
18. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
19. The Global Competitiveness Report 2013 – 2014, Klaus Schwab - World Economic Forum - Geneva Switzerland 2015 — <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-2013-2014/>
20. Zhuravlov, A. (2004). Development of the Ukrainian Interregional Distance Learning Network. International Conference "Internet, Education, Science (IES)- 2004", Proceedings v.1, 246-248.

21. The Center for Public and Business Administration Education
www.nccu.edu.tw/server/publichtmlmut/html/wI00/ewI00.htm
22. Освіта в інформаційному поступі суспільства / Доповідь на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки України 17 серпня 2006 року // Освіта України.- 2006.- 14 серпня (№60-61).- с. 1-21.
23. The Worldwide Market for Self-paced eLearning Products and Services: 2009-2014 Forecast and Analysis, Ambient Insight, LLC
www.ambientinsight.com/.../AmbientInsight_2009_2014_WWeLearningMarket_ExecutiveOverview.pdf
24. Unites States Distance Learning Association – USDLA www.usdla.org
25. Методологические проблемы : ежегодник. – М. : Наука, 1982.
26. Нижник Н.Р., Олуйко В.М. Яцюк В.А. Державний службовець в Україні: удосконалення підвищення кваліфікації (організаційно-правовий аспект: Навч. посіб. – Л.: Вид-во нац. ун-ту Львівська політехніка, 2003.
27. Мельников О.Ф. Теорія та методологія фахової підготовки державних службовців: дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.03 / Мельников Олександр Федорович ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. - Х., 2009. - 495 арк. : рис., табл. - Бібліогр.: арк. 452-495
28. Okon Wicenty Wprowadzenie do didaktyki ogolnej. Panstvove wydawnictwo naukowe. Warszawa, 1987. – 382 ark.
29. Гаврилюк О. Нові технології навчання – ефективний шлях забезпечення високої кваліфікації спеціалістів / О. Гаврилюк // Рідна школа. – 1998. – № 6. – С. 68 – 71.
30. Конституція України : Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
31. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

32. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
33. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 № 928/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>
34. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України; Доктрина від 17.04.2002 № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
35. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. – К.: Атіка, 2009.- 684с.: іл.
36. Graham, C. R. (2005). "Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions.". In Bonk, C. J.; Graham, C. R.. Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer. pp. 3–21
37. Garrison, D. R.; H. Kanuka (2004). "Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education". The Internet and Higher Education 7 (2): 95–105. doi:10.1016/j.iheduc.2004.02.001.
38. Heinze, A.; C. Procter (2004). "Reflections on the Use of Blended Learning". Education in a Changing Environment. University of Salford, Salford, Education Development Unit. http://www.ece.salford.ac.uk/proceedings/papers/ah_04.rtf.
39. Алан Хоровитц Действительно ли дешевле обучать по Internet? //, Computerworld, США // <http://old.osp.ru/text/print/302/17844.htm>
40. Майборода В.К. Наукові засади підвищення кваліфікації державних службовців в Україні // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 4 – 5 груд. 1997р. “Актуальні проблеми організації навчання і методики викладання в системі підвищення кваліфікації державних службовців України”. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – С. 191 – 196.

41. Майнцер К. Сложносистемное мышление. Материя, разум, человечество. Новый синтез, М.: Либроком, 2009. - 464
42. Основы дистанционного обучения. Дистанционный курс. Учебное пособие. Кухаренко В.Н., Олейник Т.А., Рибалко Е.В., Савченко Н.В. Под редакцией Кухаренко В.Н. Харьков: ХГПУ. - 1999. - 182 с.
43. Кухаренко В.М. (у співавторстві) Дистанційне навчання. Дистанційний курс // Навчальний посібник. За редакцією Кухаренко В.М. – Х.: ХДПУ. – 1999. – 216 с.
44. Міністерство оборони США. “DISA пропонує DoD. Хмарні обчислення за допомогою RACE”, Прес-реліз Міністерства оборони США, 5 жовт. 2009р. – Режим доступу: <http://www.disa.mil/news/pressreleases/2009/race100509.htm>
45. Назимко П. Організація навчання державних службовців // Вісн.УАДУ. – 1996. – № 1. – С. 30 – 37
46. Назимко П.С. Удосконалення системи підвищення кваліфікації кадрів // Підвищення ефективності держ. упр: стан, перспективи та світовий досвід: Зб. наук. пр. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. Вип. 2, ч. 3. – С. 66 – 73.
47. Назимко П., Снітчук М., Гогіна Л. Підвищення кваліфікації кадрів: історичний досвід, стан, перспективи // Підвищення кваліфікації державних службовців: Зб. наук. пр. – К.: Вид-во УАДУ, 1999. – 232 с.
48. Bush School of government and public service www.bush.tamu.edu
49. Canada School of Public Service www.campusdirect.gc.ca
50. National College of Public Administration and Governance, University of the Philippines Diliman www.up-ncpag.org
51. The Center for Public and Business Administration Education www.nccu.edu.tw/server/publichtmlmut/html/wI00/ewI00.html
52. The Open Training and Education Network – OTEN www.oten.edu.au
53. The Open University of Sri Lanka www.col.org/colweb/site/pid/3953
54. UNPAN Online Training Centre www.unpan.org

55. The Global Development Learning Network – GDLN www.gdln.org
56. Оболенський О.Ю. Принцип професіоналізму в державній службі // Вісн.держ. служби України. – 1998. – №1. – С. 54 – 64
57. The Worldwide Market for Self-paced eLearning Products and Services: 2009-2014 Forecast and Analysis, Ambient Insight, LLC www.ambientinsight.com/.../AmbientInsight_2009_2014_WWeLearningMarket_ExecutiveOverview.pdf
58. Олійник В.В. Дистанційна освіта за кордоном та в Україні: стислий аналітичний огляд / В.В. Олійник. – К. : ЦППО, 2001. – 48 с.
59. The Education Coalition – TEC www.tecweb.org
60. European Association of Distance Teaching Universities – EADTU www.eadtu.nl
61. European Association for Distance learning – EADL www.eadl.org
62. Distance Education and Training Council – DETC www.detc.org
63. Про державну політику інформатизації України : Указ Президента України від 31.05.1993 № 186/93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/186/93#Text>
64. Про утворення Національного агентства з питань інформатизації : Указ Президента України від 13.03.1995 № 206/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/206/95#Text>
65. Питання інформатизації : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.1994 № 605. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-94-%D0%BF#Text>
66. Про Національне агентство з питань інформатизації при Президентові України : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.1995 № 505. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-95-%D0%BF#Text>
67. Про Програму розроблення та впровадження єдиної державної комп'ютерної системи "Кадри" : Постанова Кабінету Міністрів України;

Програма від 21.08.1997 № 918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-97-%D0%BF#Text>

68. Журавлев А.В. Создание Украинского Центра дистанционного обучения Глобальной сети дистанционного обучения, Материалы международной конференции "Информационные технологии в образовании - 2000", М.: МИФИ, 2000 г., часть III, С. 53.

69. Журавський В.Л. Управління системою підвищення кваліфікації кадрів державної податкової служби України: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. – К., 2000. – 24 с.

70. Калашнікова С.А., Журавльов А.В. Інтеграція України у світовий інформаційно-освітній простір: глобальні діалоги та дистанційне навчання // Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю “Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський союз”.- Київ, УАДУ, 2002.- С. 130-131.

71. Zhuravlova, I. (2004). Integrated approach to development of Distance Learning. International Conference "Internet, Education, Science (IES)-2004", Proceedings v.1, 186-189.

72. Юцявичене П.Я. Теория и практика модульного обучения. — Каунас. — 1989. — 254с

73. Журавлев А.В. Виртуальные университеты, Журнал "ІТ-менеджер" №2, 2004 р., С.52-54

74. Журавлев А.В. Говорит и показывает Alma Mater, Журнал "Компьютерное обозрение" №26, 2003 р., С.35-36

75. Лещенко І.Т. Дистанційна форма навчання в зарубіжних системах освіти // Вісн. Черк. ун-ту. – Черкаси, 2004. – Вип. 55. – Сер.: Пед. наук. – С. 91–97.

76. Биков В.Ю. Дистанційна освіта: актуальність, особливості і принципи побудови, шляхи розвитку та сфери застосування // Інформаційне

забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія.- К.: Атіка. 2005.- С. 77-92.

77. Котляренко І. Саммари: Homo Deus – краткая история будущего. URL: <https://kotlyarenko-post.medium.com/>

78. Журавський В.Л. Управління системою підвищення кваліфікації кадрів державної податкової служби України: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. – К., 2000. – 24 с.

79. Журавльов А.В. Концепція “Порталу знань” – комплексного рішення для розвитку інформаційної інфраструктури дистанційного навчання в системі підготовки державних службовців. [Електронний ресурс] // Державне управління: теорія і практика – 2010. – № 2 (11). – Режим доступу : www.academy.gov.ua/ej12/txts/10zavpht.pdf

80. Голуб Н.Ю. Розвиток інформаційних технологій та їх ефективне застосування в менеджменті сучасного підприємства / Н.Ю. Голуб, О.С.Земляна, Н.Б. Паліга // Менеджер. – 2004. – №2 (28). – С. 146.

81. Биков В.Ю. Інтеграція системи освіти України у світовий освітній простір і проектний підхід, як ефективний інструмент її реалізації // Професійна освіта: педагогіка і психологія / За ред.: І. Зазюна, Н. Нічкало, Т. Левовицького, І. Вільш.- Україно-польський журнал. Видання II. Вид-во: ВІПОЛ, Київ - Ченстохова, 2001.- С. 65-73.

82. Кремень В. Дистанційна освіта – перспективний шлях розв’язання сучасних проблем розвитку професійної освіти // вісник Академії дистанційної освіти.-2003.- №1. – с.4 – 11.

83. Луговий В.І., Яцуба В.Г. Актуальні проблеми підготовки і використання керівних кадрів державної служби (аналіз світового досвіду) // Вісн. УАДУ. – 1999. – №1. – С. 46 – 55.

84. Dovgiallo, A. Brief Report on the Consultancy and Oneweek Course "Expert Systems in Education". Education & Computing, 8,1993, pp.363- 366.

85. E-Ukraine. Інформаційне суспільство: бути чи не бути // О. Шевчук, А. Голобущий. - К.: Атлант UMS, 2001. – 104 с.

86. Zhuravlova, I. (2004). Multidimensionality and nonlinearity in hypermedia distance learning courses. IADIS International Conference — Cognition and Exploratory Learning in Digital Age (CELDA 2004), Lisbon, Portugal, 15-17 December 2004, p. 479-482.

87. Zhuravlova, I. Development of Distance Learning Courses: Integrated Approach. World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications 2004 (1), 462-468.

88. Портал управління знаннями. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/>

89. Журавльов Андрій Володимирович. Розвиток інфраструктури системи дистанційного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні : к.держ.упр. : спец.. 25.00.03 - Державна служба : захищена 2016-06-08; . Національна академія державного управління при Президентові України.

90. Національна академія державного управління при Президентові України. URL: <http://www.academy.gov.ua/>